

LUNDS
UNIVERSITET

Arkeologernas tolkningar av riter i Uppåkra

Författad av Johan Omark, år 2006

CD-uppsats i förhistorisk arkeologi vid
Institutionen för arkeologi och antikens historia,
Lunds Universitet

Under kursen ARK341; Arkeologi, allmän kurs (41-80),
delkursen ARK341:3; Uppsats 20 poäng,
med Birgitta Hårdh som handledare

ARKEOLOGERNAS TOLKNINGAR AV RITER I UPPÅKRA.....	1
Abstract	3
Uppåkra och Charlotte Fabech	4
Inledning.....	4
Uppåkra.....	4
Charlotte Fabechs forskning	7
Vetenskaplig ansats	9
Frågeställningar	9
Ritbegreppet.....	10
Material	11
Avgränsningar	11
Metod	12
Kritik	13
Motivering.....	15
Forskningshistorik och arbetsmaterial	17
Ändamål och förtydligande.....	17
1500-talet	17
1994	18
1996	18
1998	18
1999	20
2000	22
2001	23
2002	24
2003	26
2004	29
2005	31
Riter i Uppåkra	32
Schematisk tabell över uppåkrariterna	32
Schemats kategorier	35
Schemats bortvalda material.....	36
Charlotte Fabechs kvantitativa influens.....	36
Rittolkningar för Uppåkra och Sydskanandinavien	38
Jämförelsens målsättning.....	38
Charlotte Fabechs forskning	38
Uppåkras riter och Fabechs sydskanandinaviska offer	40
Tankar kring jämförelsens resultat.....	43
Vag samstämmighet	43
Rit och offernedläggelse.....	43
Ett exempel med offerbegreppet	44
Charlotte Fabech och Uppåkra	45
Sammanfattning.....	48
Förkortningar och källförteckning.....	50
Förkortningar.....	50
Periodindelning	50
Primärmaterial – grävrapporter, opublicerade.....	50
Primärmaterial – muntlig kommunikation	50
Syntesmaterial – forskningsmaterial	51
Syntesmaterial – internetresurser	58
Syntesmaterial – muntlig kommunikation	59

Abstract

The content of this essay is the critical treatment of ritual research in Uppåkra during the Iron Age in relation to Charlotte Fabechs research.

From what has been concluded for Uppåkra a condensed chart of Uppåkra's rituals is produced. This chart is compared with what Fabech has put forward for Southern Scandinavia. Fabech's categories and theory have been widely used by the researchers of Uppåkra, and this is critically examined.

The most important conclusion is that the similarities between the Uppåkra research and Fabech picture are not great. This source critical point indicates that the massive use of her research in order to explain the rituals in Uppåkra can have been misdirected. The mismatch is mainly due to the fact that places like Uppåkra is of extraordinary character.

Uppåkra och Charlotte Fabech

Inledning

Denna uppsats ska behandla de rittolkningar som gjorts för järnålderns Uppåkra. Charlotte Fabechs forskning har varit viktig för uppåkrافorskningen och detta förhållande ska granskas. Inledningsvis presenteras platsen och Fabechs forskning i stora drag. Detta görs för att ge läsaren ett sammanhang till det som senare ska diskuteras i uppsatsen.

Uppåkra

Övergripande om Uppåkra

Uppåkra utgör ett stort fyndområde. I ett sydiskandinaviskt perspektiv har här en väldig mängd fynd blivit omhändertagna av antikvariska myndigheter. Ett litet område i Uppåkra intar en särställning då den är en av få platser som blivit i princip helt utgrävd och genererat en stor mängd fynd. Detta är lämningarna av en sedan länge svunnen byggnad. En del arkeologer har kallat byggnaden för ett tempel (Larsson 2003c; 2004a:7; Carlie 2004; Rosborn 2004:151ff; Ingelman-Sundberg 2005; Lenntorp 2005b). Någon gång under slutet av järnåldern bör byggnaden ha tagits ur bruk, men läget är aningen oklart då de yngsta lagren vid det märkvärdiga huset är bortplöjda (Larsson 2004a). Vid denna tid kom kristnandet och riksenandet – ungefär samtidigt som Uppåkra spelade ut sin roll som centralplats (Stjernquist 1996:117; Anglert 1998:37; Helgesson 1998:26f; Kloo 2003:46ff). Under samma period ser vi även uppkomsten av Lund, 4,5 kilometer norrut, som Uppåkras ersättare i funktionen av centralplats (Hårdh & Larsson 1998a:151).

Dagens och medeltidens ringa Uppåkra

Uppåkra ligger på en tydlig förhöjning i slättlandskapet med vid utsikt. Platsen är synlig från 30 kilometers håll (Callmer 2001:113). Kyrkans placering utgör Lundaslättens högsta punkt – 34,45 meter över havet (Stjernquist 1996:90). Höjdplatån faller ner till 15 meter över havet mot Gullåkra mosse. Fortfarande idag efter utdikningarna består mossen till stora delar av äng eller sankmark (Cf. Stjernquist 1994:77).

I övrigt präglas Uppåkra idag av dess lantliga miljö. Liksom platsen nu är oansenlig, har den varit så ända från slutet av vikingatiden (Cf. Riddersporre 1998). Orten har under medeltiden inte haft någon speciellt påkostade kyrka (Anglert 1998:40; Anglert & Jansson 2001:29), men under de första seklerna av medeltiden behöll Uppåkra ändå viss status. Detta om man nu kan gå efter det funna myntmaterialet (Hårdh & Larsson 1998a:143; Kloo 2003:47). ”Uppåkra” betyder som det låter

”högt belägen jordbruksmark” (Hallberg 1991:286; cf. Andréén 1998a) och namnet passar väl med tanke på topografin och markanvändningen.¹ Det tidigaste dokumentet där Uppåkra nämns är ”Knut den heliges gåvobrev” från år 1085 (Riddersporre 1998:33).

Det forna boplatsoområdet är inskrivet i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister som RAÄ 5. Bland de få fornminnen som märks av idag finns framförallt två gravhögar. Storehög som uppmäts till 20 × 19 meter i diameter och 3 meter på höjden. Dess topp är tillplattad och sidorna är branta såsom ibland är fallet med järnåldershögar (Larsson 1998; Hårdh & Larsson 1998a:149). Lillehög är 7 × 9 meter tvärsöver och mäter 1 meter på höjden (Stjernquist 1996:92).

Järnålderns centralort

Går vi längre tillbaka än medeltiden så var Uppåkra en mycket betydelsefull plats: ”Att Uppåkra... var ett mäktigt regionalt centrum i sydvästra Skåne råder det... ingen tvekan om.” (ne.se 1998). Bakgrunden till uttalanden liknande detta är arkeologiska fynd och deras tolkningar.

Återupptäckten av boplatserna och förståelsen av dess långa kontinuitet börjar 1934 med Bror-Magnus Vifot. Han kom ut till Uppåkra sedan kyrkoherden Sture Fjellander kontaktat Historiska museet – där Vifot var amanuens – med beskedet att krukskärvor och skelettdelar påträffats. Fynden gjordes vid uppförandet av nya byggnader (Vifot 1935:1f) på lönebostället (Lindell 1999:1) mellan Storehög och Lillehög. Vad Vifot bland annat såg var mycket mäktiga avlagringar av mänsklig bosättning.

Numera har boplatsoområdet uppmäts till omkring 40 hektar (Hårdh & Larsson 1998:9). Det är ovalformigt till utbredningen och mäter 1.100 meter i nordsydlig riktning och ungefär 600 meter i östvästlig riktning. Fynd har gjorts som tyder på en betydande rikedom som täcker in i princip hela det första årtusendet e. v. t. – det vill säga järnåldern i princip. Med tanke på de människobildade lagrens mäktighet och tidsspann är det tveksamt om det finns någon annan boplatser under järnålderns Skandinavien som kan mäta sig med Uppåkra i bosättningskontinuitet och aktivitet.

Under Uppåkras storhetstid var det inte åkrarna som dominerade intrycket, utan här fanns någon typ av boplatser som hade centrala funktioner för regionen. Under järnåldern var slätten omkring en rik byggd (Stjernquist 1996:112f; 1998:4) med bördig jord (Stjernquist 1996:91).

Serien av de speciella huslämningarna

Ett fynd i Uppåkra har kanske väckt mer uppmärksamhet och diskussion än något annat. Detta är spåren efter den märkvärdiga byggnad som varit belägen ungefär 150 meter sydsydväst om den

¹ En reservation bör lämnas för att möjligen att ”upp” syftar på ”himlen” och likaså kan även ”åker” ha ett sakral åsyftande (Brink 1998:322; Andréén 1998a; Lindell & Thomasson 2003).

nuvarande kyrkan. En god del av de rituella tolkningar som gjorts för Uppåkras del berör den märkvärdiga byggnaden och nedan görs därför en mer detaljerad beskrivning av de mer betydelsefulla fynden och tolkningarna.

Huset har intagit ett relativt centralt och högt läge på boplatsen. Stora resurser har allokerats för dess utgrävning. En del har velat se den krigarutrustning som hittats ett stycke utanför byggnaden som relaterad till den (Cf. Andersson 2003; Helgesson 2004; Larsson & Lenntorp 2004). Fynden utanför består till stor del av lans- och spjutspetsar, och dessa har likaledes rönt stor uppmärksamhet. De har hittats runtomkring huset och även på andra platser i gamla Uppåkra. Dock så fanns det en särskilt stor koncentration av spetsar 25 meter norr om huset. Här låg även föremål som skölddelar, slungstenar, svärdsdelar, pilspetsar, en stigbygel och människoben (Lenntorp 2005d; cf. Larsson & Lenntorp 2004; Helgesson 2004).

Sedan projektets början i mitten av 90-talet har man misstänkt att någon byggnad med speciell karaktär kunnat finnas i området – framförallt på grund av den kända koncentrationen av vapenspetsar och allmänna teorier om hallar på höjdlägen. År 2001 upptäcktes byggnaden och sedan, fram till och med 2005, har huset och något litet utanför grävts ut.

Egentligen rör det sig om en serie av relativt likartat utformade byggnader på samma plats. Fynd i huset har daterats från förromersk järnålder till vikingatid, vilket motsvarar hela uppåkraboplatsens storhetstid. Trähusen har en sällan skådad byggnadskontinuitet med omsorgsfulla och konservativa ombyggnationer. Nybyggena har dock inte medfört någon förändring av grundplanen eller placeringen av ingångarna eller härden (Larsson 2004a:5). Oavsett vad det är för typ av byggnad har det konstateras att seriens enskilda hus står i någon sorts relation till varandra, men att den första och den sista byggnaden i serien avviker något från de andra (Larsson & Lenntorp 2004).

Byggnaderna hade svängda långsidor och dess yttre har mätt 13 × 6,5 meter. Tre fasta ingångar har funnits från romersk järnålder till vikingatid. Stolparna som varit del av dörrpostkonstruktionen har varit ovanligt kraftiga (Cf. Larsson 2004a:3). Återkommande påtalar arkeologer det ovanliga med byggnaden i att husplanet har varit av ringa storlek i förhållande till de inre takbärande stolparna. De har varit nedgrävda till nästan två meters djup och stolparna har haft en minsta diameter av 0,7 meter (Larsson & Lenntorp 2004). Även hörnstolparna har varit grova som de takbärande stolparna (Larsson 2004a:3). I väggrännorna har väggplankorna eller väggstockarna varit nedsatta sällsynt djupt – runt en meter (Cf. Larsson 2004a:2). Från detta faktum stammar några olika

rekonstruktionsförslag. Byggnaden har kunnat var en högräst byggnad utan någon övervåning (E. g. Larsson & Lenntorp 2004).

Något som också brukar omnämnas i presentationer av den för sedan länge försvunna byggnaden är, att någon form av religiös utövning har sannolikt förekommit i den. Det som åberopas som vittnesbörd till dessa tänkbara riter är vanligen husfynden av ett drygt hundratal de så kallade ”guldgubbarna”, vilka är frimärksstora guldfoliefigurer (Larsson 2004a:3f). Även det spektakulära fyndet av metallbägaren brukar tas upp i presentationerna. Bägaren är som prydd med ornamenterade guldbleck, och hittades tillsammans med en importerade glasskål.

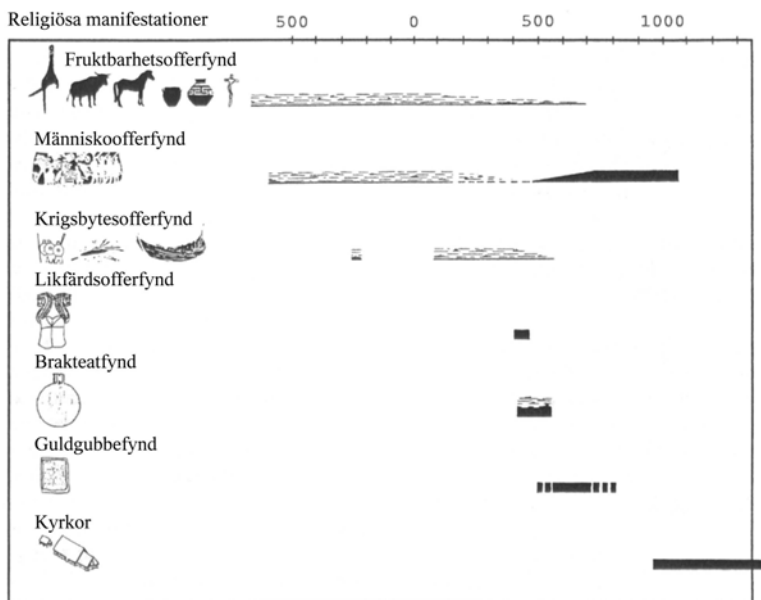
Dock så har flera arkeologer undvikit att uttryckligen ange huset som någon typ av religiös byggnad, utan nöjer sig med neutrala benämningar som ”hus”. ”Hall” är ett annat begrepp (Cf. Larsson & Lenntorp 2004) som förekommit och undertonen i detta är multifunktionalitet där religiösa ändamål endast är ett av många. Den har även kallats ”kulthus” (Cf. Helgesson 2004), ”ceremonihus” (Cf. Larsson & Lenntorp 2004) och ”tempel” (Larsson 2003c; 2004a:7; Carlie 2004; Rosborn 2004:151ff; Ingelman-Sundberg 2005; Lenntorp 2005b). Svepande är arkeologerna däremot mer villiga att tala om hur betydelsefull religion är för centralplatsen (Cf. Stjernquist 1996:111; cf. Helgesson 2002a; cf. Hårdh & Larsson 1998:7, 18). När jag skriver ”den märkvärdiga byggnaden” eller liknande så är det detta hus som åsyftas.

Charlotte Fabechs forskning

Nedan ges en kort presentation av Charlotte Fabechs forskning. I det senare kapitlet ”Rittolkningar för Uppåkra och Sydsandinavien” görs en mer detaljerad beskrivning av hennes tankar.

Fabechs forskning har varit betydelsefull för uppåkrافorskningen. Hennes tolkningar handlar huvudsakligen om sydsandinaviska offer i den mera ”offentliga” kulten. Det tidsperspektiv hon anlägger sammanfaller i huvudsak med järnåldern och inkluderar även de tidigt kristna yttringarna. I denna uppsats tas järnålderns religion upp, medan kristendomen utelämnas.

Fabech har lagt fram ett lättöverskådligt schema för religiösa manifestationer i Sydsandinavien. Hon har vidare utarbetat en teori som förklarar offerkultens förändring under järnåldern. Hon menar att det tydliga brottet i kultpraxisen – i folkvandringstid och i början av vendeltid – skulle beror på samhällsförändringar. Kulten har flyttat från våtmarker till torrmarker och hamnat under stormännens inflytande. På nästa sida visas Fabechs schema:

Figur 1: Charlotte Fabechs schema för religiösa manifestationer. Offer i våtmark är markerade med ett horisontellt streckmönster. Kulthandlingar på torrmark är svarta. Illustrationen är gjord efter Fabech 1994a & b.²

I denna uppsats ska det förhållande som råder mellan Fabechs forskning och de rittolkningar som gjorts inom uppåkransforskningen med stöd av Fabech diskuteras. Det är givet att många uppåkransforskare har uppskattat och använt sig av hennes generalisering, då den är lätt att ta till sig i frågan om kategorier av deponeringar och deras tidsmässiga samband. Att hon även har gjort en grafisk översikt har varit pedagogiskt fördelaktigt för teorins spridning. Fabech har vidare relaterat sina offerkategorier till våt- respektive torrmarksoffer. Detta har hon i sin tur förklarat vara en funktion av samhällsutvecklingen. Genom detta har hon också angett en trovärdig bakgrund till sin generalisering. Sammantaget har hon tagit tydlig ställning i viktiga frågor rörande järnålders religiösa liv, vilket har gjort hennes resultat användbara. Men i den här uppsatsen har jag för avsikt att mer i detalj studera relationen mellan uppåkransforskningens riter och Fabechs sydiskandinaviska offer. Finns det mer djupliggande motiv till att man valt att använda sig av Fabechs teori? Hur väl stämmer uppåkransriterna överens med Fabechs kategorier? Frågor som dessa kommer att behandlas i uppsatsen.

² Egen översättning av "Religøse manifestationer [/] Menneskeofferfund [/] Krigsbytteofferfund [/] Ligfærdsofferfund [/] Brakteatfund [/] Guldgubbefund [/] Kirker" (Fabech 1994a & b).

Vetenskaplig ansats

Frågeställningar

Uppsatsens titel är *Arkeologernas tolkningar av riter i Uppåkra*. Titeln antyder något av uppsatsens två inledande och sammanhängande frågor. Svaret på de två frågorna presenterar de rittolkningar som gjorts för Uppåkra. Detta bildar en jämförelsegrund för en tredje utvärderande fråga som handlar om Charlotte Fabechs sydkandinaviska forskning om ett likartat ämne. De tre frågorna handlar alla om litteraturstudier.

1) Vilka riter har framkommit i uppåkrافorskningen?

Dessa riter arbetas fram ur den forskningslitteratur som finns för Uppåkra. En följdfråga till identifieringen av riterna i Uppåkra är:

2) Hur kan respektive ritkategori tidfästas?

Riternas kontinuitet och diskontinuitet fastslås alltså i ett andra steg. Även detta sker utifrån de dateringar som arkeologer har gjort för uppåkrामaterialet.

Svaret på de två första frågorna representerar de daterade rittolkningar som gjorts för Uppåkra.

Under bearbetningen av uppåkrافorskningen uppmärksammade jag att en tolkningsmodell som frekvent återopats för riterna har varit Charlotte Fabechs sydkandinaviska forskning. Det föll sig naturligt att göra en källkritisk granskning av detta förhållande. Genom att dessa tankar har spelat en såpass viktig roll för uppåkrافorskningen är följande uppsatsens huvudfråga:

3) Hur bör vi se riterna från Uppåkra i förhållande till Charlotte Fabechs beskrivning av den sydkandinaviska offertraditionen?

Det är inte frågan om att allmänt granska de rittolkningar som gjorts för Uppåkra och inte heller att utvärdera Fabechs forskning i sig. Istället syftar litteraturstudierna till att utforska förhållandet mellan dessa. Denna tredje och källkritiska fråga är mångfacetterad. I underfrågorna handlar det huvudsakligen om att bedöma hur stor influens Fabech har haft på uppåkrافorskningen. Vilka är likheterna och olikheterna mellan Fabechs resultat och uppåkrافorskningen? Varför har Fabechs forskning varit så viktiga för uppåkrافorskarna? Vilka är de källkritiska betänkligheter man bör ha inför att använda Fabechs forskningsresultat för att spegla uppåkrामaterialet?

Ritbegreppet

Efter en tids tystnad har frågor som berör riter, i den arkeologiska forskningen, åter kommit att uppmärksammas under 80-talet och framåt (Cf. Nordström 1998:49, 52f, 55). Vad av källmaterialet som ska tolkas som spår av rit bearbetas kontinuerligt i uppsatsen och kräver därför inledningsvis en definition av termen ”rit”. Definitioner utgör en viktig del av såväl metodens redskap som metodens teoretiska perspektiv. Liksom andra centrala begrepp inom den humanistiska forskningen finns det därför en mycket omfattande diskussion om centrala begrepp. En god och för den här uppsatsen tillräcklig definition är att en ”rit” är en ”... typ av handling som har symbolisk betydelse i visst... tankesystem och som måste utföras enligt noga fastställt mönster...” (ne.se 2005e). Det finns alltså tre kriterier för att en handling ska räknas som en rit; 1) den ska vara symbolisk; 2) den ska ingå i ett ideologiskt system; samt att 3) den ska utföras gång efter annan, då ett ”fastställt mönster” sällan kan innebära några få tillfällen. Definitionen är dock uppenbart otillräcklig i att en rit också kan vara frågan om handlingar som ”undviks att utföras” (Cf. Thomas 1997:427f).

Tre förtydligande påpekanden kan vara värdefulla. Det första är att ett repetitivt utförande bör ge goda förutsättningar för att rituella handlingar arkeologiskt ska kunna urskiljas från osymmetriska handlingar och engångsföreteelser av symbolhandlingar. Det andra är att det kan hända att man mekaniskt repeterar vad som en gång varit en del av ett ideologiskt system. Till exempel kan bildkonsten bevara arkaiska stilelement, fastän tron på de tillknutna föreställningarna försvunnit och således inte uppfyller definitionen för en rit. Det tredje är att man bör notera att inget supranormalt läggs i grunddefinition av vad en rit är. Det är dock så att den etymologiska grundbetydelsen av ordet ”rit” kommer av latinets ”ritus” som betyder ”heligt bruk” (ne.se 2005e). A priori uppfyller också religiösa handlingar i princip alltid de tre kraven som ställs på en rit.

Med tanke på uppsatsens arkeologiska innehåll kan det vara av fördel att särskilt poängtera att inte bara föremål kan vara att betrakta som spår av rituell verksamhet. Även arkitektoniska ting som svängda långväggar och härdens placering kan vara uttryck för rituellt betingade val. Byggtradition följs för att den är invand, eller bryts för att den förlorat mark gentemot andra valmöjligheter. Byggnadsstrukturens utformning berör ofta tankar av supranormala effekter i religiösa sammanhang (Cf. Carlie 2004). För uppsatsens del är därför ”rituella objekt” att föredra som term, för allehanda rituella lämningar, framför ”rituella föremål”.

Ordet ”ritualitet” förekommer i uppsatsen. Ritualitet betyder ”att bruka riter”.

Material

För Uppåkra som helhet har tiotusentals fynd och andra arkeologiska objekt registrerats. De härrör mestadels från järnåldern, även om de spänner från stenåldern till medeltiden. Ett hundratal skrifter har redan sett dagens ljus som i olika utsträckning använder sig av uppåkrामaterialet.

Jag tar i den här uppsatsen sikte på det mera tolkande materialet och lämnar grävrapporter, databaser, fyndsamlingar och liknande därhän. Tolkningarna har presenterats i form av vetenskapliga artiklar, studenters uppsatser från deras andra studieår i arkeologi och osteologi, webbpublikationer och föreläsningar. I de flesta fall begrundas allenast någon enstaka smal fråga i respektive bidrag. Min sammanställning av Uppåkras riter är fördenskull en selektiv samling riter som är uppkommen av tidigare tolkningar. Författaren är medveten om att resultatet skulle ha blivit nog så annorlunda om riterna istället eftersökts systematiskt och förutsättningslöst i det mera grundläggande materialet. I nästa kapitel görs en kronologisk forskningsöversikt för vad som tidigare anförts om ritualitet i gamla Uppåkra.

I uppsatsen har jag försökt att beakta allt material som publicerats om Uppåkra. Merparten av litteraturen handlar som sagt inte om riter, men det som gör det finns redovisat i kapitlet ”Forskningshistorik och arbetsmaterial”. En kritisk granskning av detta material är gjord i samband sammanställningen av det översiktliga schemat över uppåkrariterna – se kapitlet ”Riter i Uppåkra”. När det gäller Charlotte Fabechs forskning har tre av hennes skrifter nyttjats (Fabech 1991; 1994a & b) i jämförelsen mellan hennes forskning och den som bedrivits för Uppåkra. För varken uppåkratolkningarna eller Fabechs teori och schema har källkritiken varit avgörande, då uppsatsen koncentrerat sig på förhållandet mellan dessa. Men då detta ändå är en viktig fråga har jag lagt fram sådan kritik av Fabechs resultat på sidorna 40 och 43ff.

Avgränsningar

Jag har gjort mitt bästa för att beakta allt publicerat material i mina litteraturstudier. Varje gång jag inlett en ny sökansträngning efter publicerat material har det dock varit så att åtminstone något litet nytt dykt upp. Men på det hela taget ska det mesta ha uppfångats av vad som har framförts om rituella aktiviteter i järnålderns Uppåkra. Det finns likväl en rad brister som jag är medveten om. Att dessa inte täppts igen beror på den stora arbetsbörda en sådan genomgång skulle ha medfört.

Den största förlusten består i att grävrapporter konsekvent har exkluderats. De rittolkningar som gjordes vid undersökningarna har dock haft en stark tendens att reproduceras och fördjupas i senare publicerat material. Ett material som också saknas är studenternas så kallade B-uppsatser som de gör

under sin andra termin i förhistorisk arkeologi. Därtill har jag utelämnat fyra tyskspråkiga artiklar med rituella tolkningar av uppåkras materialet. Det beror på mina bristfälliga kunskaper i tyska, vilket skulle ha inneburit en betydande tidsåtgång för att begripa texterna. Två artiklar handlar om guldbrakteater och är skrivna av Alexandra Pesch (2002) och den andra av Karl Hauck (2002). Denna brist är dock inte så allvarlig då Morten Axboe har skrivit om samma guldbrakteater och som jag har med i forskningshistoriken. Vidare har Torsten Capelle (2003) skrivit en artikel om miniatyrföremålen som tolkats som amuletter – dessa har lyckligtvis beskrivits av andra forskare, vars skrifter jag gått igenom. Slutligen har Sunhild Kleingärtner (2003) skrivit om en hästformad fibula, och tolkat den bland annat som en amulett. Denna artikel är förutom detta omnämnande utelämnad och tyvärr har heller inte någon annan skrivit om detta fynd. Den första och den senaste boken i serien *Uppåkrastudier* – nummer 1 och 10 – har till största delen beaktats. Icke desto mindre kan vissa brister finnas eftersom jag vid genomläsningen främst koncentrerade mig på vad som kan knytas till den märkvärdiga byggnaden.

Ytterligare en avgränsande och kritisk aspekt annat slag är att kristen ritualitet har exkluderas i denna uppsats. Särskilt för den sista tiden av Uppåkras storhetstid var kristendomen ett markant inslag på platsen. Även gravmaterialet har uteslutits med undantag för hur människorna förhållit sig till högarna långt efter deras anläggande. Gravläggning innebär vanligen riter och om detta skulle ha tagits med, skulle det säkert kunnat ha förändrat uppsatsens bild av Uppåkra något. Men genom att inte någon plats med omfattande deponering av de dödas kvarlevor ännu hittats i Uppåkra, är inte heller kunskapsläget mogen för att kunna dra några säkrare slutsatser om riterna kring de döda.

Angående Charlotte Fabechs relation till uppåkras forskningen har jag valt att inte i detalj, för varje enskild forskare, undersöka hur hennes resonemang har påverkat deras framställningar av ritualitet i Uppåkra. Detta beror på att det rör sig om tio forskare med 14 verk, varav några av dem har varit mycket produktiva sett till rituella tolkningar. En sådan granskning skulle ha varit en uppsats i sig. Denna fråga behandlas därför på ett mer övergripande sätt och omgärdas istället av andra viktiga frågor kring Fabechs förhållande till uppåkras forskningen.

Metod

Metoden är textanalys. Litteraturstudien görs i två huvudfaser som hänger samman med uppsatsens frågor. Den första fasen besvarar de två frågorna om uppåkrariterna. Riternas kategorier och dateringar framarbetas ur uppåkras forskningen och presenteras som en forskningsöversikt. Därefter

sammanförs de möjliga rittolkningarna i ett typologiskt schema. Detta utgör svaret på uppsatsens två inledande frågor om vilka riter och dateringar som uppåkrافorskningen har producerat.

När det gäller frågan om vilka forna riter som kan tänkas ha uttryckts i Uppåkra har jag valt att avstå från att bygga upp nya rittolkningar från grunden. Istället har jag bearbetat det som redan har tolkats fram. Ingen sammanställning av Uppåkras riter har tidigare gjorts. De möjliga rittolkningarna återfinns därför som skilda inskott i diverse skrifter. Tillvägagångssättet är en textanalys där riter har eftersökts utan att de nödvändigtvis benämnts som riter i respektive skrift. De kan exempelvis ha benämnts som ”religiösa föremål”, ”ceremonier”, ”sakrala handlingar” eller ”traditioner”. Analysen har utgått från den tidigare angivna ritdefinitionen med dess tre kriterier. De riter som identifierats har sedan delats in i kategorier. Med ”ritkategorier” menas att rituttrycken ska grupperas efter deras likheter och olikheter i en typologi. Denna indelning utgör en nytolkning av uppåkrافorskningen. Även när det gäller den andra frågan om att tidfästa de uppkomna ritkategorierna tas tidigare forskningsresultat i anspråk. Inga utvidgade försök till att sätta upp egna dateringar görs.

Den andra fasen av textanalysen hänger samman med uppsatsens tredje fråga om relationen mellan Fabechs forskning och uppåkrافorskningen. Det handlar om att det framställda ritschemat för Uppåkra används i en jämförelse med Charlotte Fabechs likartade sydiskandinaviska forskning. Metoden i denna fas är en mångsidig textanalys. Det utreds statistiskt vilka uppåkrافorskare som nyttjat Fabechs resultat som tolkningsmodell för Uppåkra. Litteraturstudien syftar här till en genomlysning av det inflytande Fabech har haft. Vidare undersöks vilka likheter och olikheter som finns mellan schemat för Uppåkra och Fabechs schema. Detta för att utvärdera hur väl hennes resultat stämmer överens med de tolkningar som gjorts för Uppåkra. Efter detta diskuteras den källkritiska aspekten i att Fabech har koncentrerat sig på offer. Denna del av textanalysen görs då offer endast är en liten del av religion som helhet. Slutligen görs ett textanalytiskt försök till att finna en bakgrundsfaktor som har gjort att hon i så hög grad har anlitats av uppåkrافorskarna. Dessa diskussioner utgör svaret på uppsatsens huvudfråga om hur uppåkrافorskningen förhåller sig till Fabechs forskning.

Kritik

I valet att undersöka Charlotte Fabechs relation till uppåkrافorskningen valdes också en rad underfrågor. Dessa frågor är i mitt tycke relevanta för att belysa helheten av frågeställningen. Men det är inte givet att dessa frågor är mest lämpliga för att förstå Fabechs inflytande. Andra kan anse att helt andra spörsmål är av betydelse. Kritik bör kanske framförallt riktas mot beslutet inte på

mikronivå undersöka hur Fabech har påverkat uppåkratolkningarna. Men jag motiverar detta val genom att det hade blivit en alltför volymmässigt omfattande fråga att besvara, då detta skulle hade trängt ut andra viktiga ämnen.

När det gäller kritik av den egna metoden så finns det flera olika skolor för hur textanalys bör utträttas. Huvudsakligen finns två inriktningar. Den traditionella skolan lägger stor vikt vid studiet av bakgrundsfaktorer som medverkat till en viss utformning av en text – exempelvis författaren själv eller det samhälle denne verkade i. Denna typ av perspektiv har jag bland annat anlagt när jag utforskat bakgrunden till varför uppåkrasforskarna valt att använda sig av Fabechs resultat. Den andra teoretiska inriktningen representeras av bland annat ”new criticism” och betonar studiet av själva texten. En sådan nära läsning har jag försökt mig på när jag undersökt graden av överensstämmelse mellan uppåkrasforskningen och Fabechs forskning. Vilket perspektiv man bör välja beror till mycket på vilka svar som eftersöks och vilket material som är tillgängligt. Personligen anser jag har valt relevanta metodgångar för att få svar på uppsatsens frågor. Men man bör minnas att beroende på vilket slag av textanalys man väljer, erhåller man också olika svar (Cf. ne.se 2005a).

Kritik av det valda uppåkras materialet bör också framföras här. Till en början hade jag som utgångspunkt, att jag ville komma i närkontakt med fynden. Det hade jag tänkt göra genom att titta på vad som finns att hitta i arkiv, databaser och fyndsamlingar. I andra hand hade jag tänkt undersöka de mera tolkande publikationer som gjorts. Upplägget visade sig ohållbart. Det berodde delvis på att det bearbetade materialet var större än förväntat och alltför väsentligt för att hamna i skymundan. Mycken möda har därför fått läggas på att plocka ut vad som finns av riter i det tolkade material. Samtidigt representerar bortvalet av det direkta materialet, från fältundersökningar, en svaghet i uppsatsen.

Uppåkrasforskningen är detsamma som mitt material. Då uppsatsen syftar till en kritisk utvärdering av den influens Fabech har haft över uppåkrasforskningen kan man säga att helheten av uppsatsen handlar om kritik av det material jag valt att använda. Detta underlag är av skiftande slag. Därför görs egentligen källkritik bäst för varje enskilt bidrag. Men detta material utgörs av drygt ett trettiotal bidrag. Utrymmesmässigt är det således inte möjligt att redovisa alla enskilda överväganden. Delar av denna specifika källkritik beskrivs dock explicit på sidorna 35f. Här i början av uppsatsen tänker jag dock att kort uttala mig om den övergripande källkritiken för uppåkras materialet. Det material som framkommit vid fältarbetena har i första hand bearbetats av arkeologer. De håller sig relativt strikt till det arkeologiska materialet och anlägger ett kritiskt

förhållningssätt i linje med det naturvetenskapliga idealet (Cf. Nicklasson 2001:43f). Det innebär att rittolkningarna är försiktigt hållna och ofta utgörs av inbrott i arbeten med andra frågeställningar. Min bedömning är att de rittolkningar som gjorts därför är relativt säkra, men å andra sidan fåordiga. Då något ritanknutet diskuteras faller man oftast tillbaka på tolkningsförslag som presenterats utifrån material från andra platser. Detta är en styrka i att det statistiska underlaget är säkrare och en svaghet i att Uppåkras speciella karaktär kan ha förminskats. Alltsomoftast har forskarna även valt att integrera sina tolkningar i ett centralitetsperspektiv, vilket gjort tolkningarna aningen likriktade – se vidare sidorna 45ff.

När det gäller källkritiska aspekter av det utvärderingsmaterial – Fabechs forskning – som ställs mot uppåkrasforskningen redovisas detta på sidorna 40 och 43ff.

Motivering

Varför är det intressant att studera de tolkningar av riter som gjorts i Uppåkra? Själv söker jag svaret på frågan för att jag är intresserad av vad som idag är brukligt att kalla sydsandinavisk religion. Intresset består för mig i den intellektuella utmaningen att utifrån ett begränsat antal pusselbitar begripa mig på hur en forntida religion tagit sig uttryck. Gåtan ställs på sin spets då den religiösa konsten, med sina symboler, riter och myter, är skaldad så att den döljer sin sanna natur. Det ligger en oerhörd skönhet i att vad som verkar vara, inte är vad man först tror, utan kräver omsorgsfull eftertanke. Nu kommer visserligen uppsatsen att i mindre utsträckning beröra det jag älskar, då jag inte ägnar mig åt egna rittolkningar. Men tanken är att senare kunna använda uppåkras materialet som ett illustrativt exempel i min vidare mytforskning.

Jag har försökt att välja ett ämne till uppsatsen som anses ha ett vetenskapligt värde. Framförallt ligger förtjänsten i att jag i uppsatsen gör en kritisk betraktelse av de grundläggande utgångspunkterna för de rittolkningar som gjorts. Men uppsatsen bryter också av mot annan arkeologisk forskning, som ofta är väl så snävt orienterad mot gravritter och offerritter, genom att nyttja vidden av ritbegreppet.

Under rubrikerna ovan har jag försökt att göra inte alltför skadliga avgränsningar; välja ett passande källmaterial samt att diskutera bärigheten i de val jag gjort. I dagens sekulariserade samhälle är denna vetenskapliga ansats ett sorts kvalitetsintyg som jag själv, och många andra, har en alldeles speciell relation till. Med tanke på att det är riter och religion som studeras i uppsatsen är det tänkvärt att det idag är vetenskapen som har tolkningsföreträde för vad som gäller som sanning. Idag avlönas forskare och deras rön underhåller oss i populariserad form, medan kyrkbänkarna gapar

tomma och bibeln förblir stående oöppnad i bokhyllan. Den vetenskapligt frambragta "sanningen" hålls högt i kurs. Den tidigare så viktiga tron står långt längst ner på den kunskapsteoretiska statusstegen och bekämpas ivrigt.

Forskningshistorik och arbetsmaterial

Ändamål och förtydligande

Genomgången nedan av den ritforskning som gjorts för Uppåkras del syftar till att skapa en plattform för vidare studier. Resultatet sammanställs i nästa kapitel som en tabell över riterna där också Fabechs influens anges. Detta schema ska i ytterligare senare kapitel användas i en kritisk diskussion om gällande uppåkrarriternas tolkning och ställning i förhållande till Fabechs material.

En någotsånär fullständig historik kräver ungefär 50 sidor löptext. Uppdragsgivarna har dock satt en gräns på runt 40 sidor för uppsatsen som helhet. Detta har medfört att jag har fått riva ut den utförliga historiken och ersätta den med en mycket kortfattad sådan. Läsaren är således hänvisad till att själv undersöka de källor som anges.

Översikten är uppbyggd så att den första tolkningen till en rit har tagits upp, medan senare forskning som återupprepat tidigare resultat har uteslutits. Det är likväl så att det ofta har hänt att samma ämne har tagits upp både vid enstaka och mångtaliga tillfällen. Förhållandevis ofta har återupprepningarna gjorts på ett sådant sätt att nyansskillnader har förelegat, och därför har även dessa senare resultat inkluderats i historiken. I vissa fall har även nytt material återupprepat, även om tolkningen förblivit densamma, och då har dessa uttalande likaså förtjänat plats i redovisningen.

Uppåkras forskarna refererar för sina tolkningar i regel vidare till andra forskare. Dessa har i sin tur haft blicken på arkeologiskt material från andra platser. Genom att jag inte återger dessa referenser är det viktigt att påpeka detta, så att uppåkras forskningen inte framstår som statistiskt osäker på grund av materialknapphet eller att materialet skulle vara förutsättningslöst prövat.

1500-talet

Hermann Chytræo Wejano

Jag inleder forskningshistoriken med Hermann Chytræo Wejano från slutet av 1500-talet. Inte för att källvärdet i alla avseenden är särskilt högt (Cf. Rosborn 2004:46), utan för att vissa av hans uppgifter trots allt kan passa in på det Uppåkra som grävts fram. Dessutom är Chytræo den forskare som levtt närmast ”järnålderns Uppåkra” i tid och återger vad som kan vara ett levande minne av de religiösa aktiviteterna. Han talar om det forna Lunds religiösa funktion i förkristen tid, vilket kan avse Uppåkra. Dock föreställer han sig att platsen är dagens Lund och han verkar ta efter vad som var känt om Uppsala. Chytræo verk publicerades aldrig av honom själv (Bring 1744; skanerunt.se 2005), utan källan till honom är Sven Bring (1744) två och en halvt sekel senare.

1994

Berta Stjernquist

År 1994 utkom Berta Stjernquist med en artikel som översiktligt går igenom vad som då var känt genom mestadels arkeologiska fynd i, och i närheten av, Uppåkra. Denna artikels huvudsakliga innehåll avseende rituella frågor upprepas 1996 – se nedan. Hon uppehåller sig särskilt vid Gullåkra mosses relation till boplatsen som hon menar hört samman med uppåkraboplatsen. Allmänt om Gullåkra mosse menar hon att de fynd från brons- och järnåldern som gjorts där, representerar offeraktiviteter. Järnåldersföremålen som hon omnämner är en halsring av brons (LUHM 17176) och tre lansspetsar (SHM 7871, LUHM 12665 & LUHM 12664). Ytterligare en punkt av intresse som Stjernquist tar upp, och som kan ha en rituell relevans, är det hon skriver om de två gravhögarna inne på själva boplatområdet: "... [De] ligger... synnerligen obekvämt för järnåldersbebyggelsen som kringgärdar dem." (1994:76).

I artikeln använder inte Stjernquist sig av Fabechs teori. I en senare artikel om Gullåkra mosse lyfter hon dock in Fabechs generalisering – se Stjernquist året 2001.

1996

Berta Stjernquist

År 1996 har Berta Stjernquist gjort en ytterligare redogörelse för offer i omkringliggande våtmarker till Uppåkra. Artikeln innehåller inga större nyheter jämfört med artikeln från 1994.

1998

Birgitta Hårdh

År 1998 har Birgitta Hårdh anmärkt att lans- och spjutspetsarna inne på själva boplatsen kan ha deponerats av rituella orsaker då de medvetet har förbójts (Cf. Stjernquist 1994). Till det möjligt kultiska för hon även fyndansamlingen av ett galthuvud i silver, två drakar i metall och den behornade och enögda figurinen som hon tolkat som Oden. Hon menar, att dessa fynd kan ha ett eventuellt samband med en möjlig stormanna- eller hövdingagård.

Birgitta Hårdh och Lars Larsson

Birgitta Hårdh och Lars Larsson (1998a) publicerade en artikel som med några små skillnader reproducerats i en utställningskatalog från samma år – se vidare nedan. De behandlar en mansfiguren med puffbyxorna som ansluter till valkyriemotiven. Ytterligare ett fynd av en statyett tolkar de som en odenframställning. De omnämner även Storehög med tankar som kan tolkas som kännetecknas av ritualitet.

Birgitta Hårdh och Lars Larsson

Birgitta Hårdh och Lars Larsson (1998b) har en utställningskatalog för Uppåkra där de tolkar förvridningen eller böjningen av lans- och spjutspetsarna som ett ”dödande” (1998b:15) av dessa. De menar även att: ”Detta tyder på att det funnits en offerplats i direkt anslutning till en bopplatsen [Sic.]” (1998b:15).

Anders Andrén

Anders Andrén (1998a) har tagit upp möjligheten av odenkult i Uppåkra. Ytligt knyter han även an till den eventuella kopplingen mellan Ortsnamnet ”Lund” och betydelsen ”offerlund”. Som lösa trådar lämnar han halvt outtalade spekulationer om namnet ”Uppåkra” som kan äga betydelsen av ”himmelsåkrarna”. Se vidare Andrén 1998b nedan.

Anders Andrén

Anders Andrén (1998b) redovisar i en mer populärt hållen artikel en del punkter som tyder på en odenkult i Uppåkra. Han stödjer sig på att Ragnar Lodbroks son Sigurd räddas av Oden på en plats som kan vara Uppåkra. Han nyttjar även den behornade figurinen, som även han tolkar som föreställande Oden.

Stefan Brink

Stefan Brink (1998) har liksom Anders Andrén (1998a) avlagt några ogenomarbetade rader, om det kan finnas någon kultisk funktion i namnet Uppåkra.

Okänd

En okänd författare har i *Uppåkra – rikedomar ur jorden* (Okänd 1998a & b) skrivit bildtexterna till Bengt Almgrens fotografier av föremål från Uppåkra. Vid fotot av en fågelfibula står det att det eventuellt kan röra sig om Odens korp och ett kultiskt/magiskt sammanhang för denna typ av spännen. Bildtexten till en nyckel berättar att denna eventuellt haft en symbolisk betydelse i hednisk tid och kan ha varit en amulett för bäraren. Nyckeln tillskrivs vikingatid.

André Branca

André Branca (Branca 1998) har studerat fågelfibulorna i sin CD-uppsats. Han knyter fågelfibulorna till ett högt samhällsskikt och för dem till vendeltid. Materialet kommer från detektorsökningarna och vid tiden hade det plockats upp 17 exemplar som var nog välbevarade för att en mer detaljerad typbestämning skulle vara möjlig. Branca frågar sig om fågelfibulorna kan ha ägt en religiös eller symbolisk betydelse och gör en utläggning om detta.

Johanna Bergqvists

Johanna Bergqvists (1998) CD-uppsats om Uppåkra baserar sig på detektormaterialet och handlar om religiösa föreställningar. Hon försöker förstå föreställningarnas förändringar utifrån samhällsutvecklingen. Hon tar sig an hela järnåldern och uppsatsen utgör, ett av få tillfällen, som någon har försökt sig på, en mer heltäckande och systematisk genomgång av materialet som kan sägas vara av rituell art. Bergqvist behandlar sju fyndtyper, vilka är 1) lans- och spjutspetsar; 2) hänge med två ormar; 3) guldbleck med patriser; 4) fågelfibulor; 5) valkyriefigur; 6) enögdstatyett; 7) enkolpion, vilket tillhör kristen tradition. Därtill studerar hon också djuornamentik som en gruppering.

Bergqvist diskuterar uppåkras materialet i förhållande till Fabechs teori. Hon kommer fram till att teorin stämmer med förhållandena i Uppåkra.

1999

Johanna Bergqvist

År 1999 har Johanna Bergqvist (1999) skrivit en artikel ovanpå sin CD-uppsats. Artikeln repeterar i stort sett vad som redan omtalats i forskningshistoriken – se Bergqvist 1998 ovan.

Birgitta Hårdh

Birgitta Hårdh (1999a) kan noteras för en artikel om offerfynd från Uppåkra. I centrum för hennes uppmärksamhet står lans- och spjutspetsarna, hänget med de två gyllene ormarna och den möjliga offerplatsen för dessa.

Fabechs teori används av Hårdh i artikeln. Fabechs utsaga och andra forskares liknande tankar bildar för Hårdh en avgörande utgångspunkt när hon relaterar boplatsoffren och mossoffren till den samhälleliga utvecklingen i stort.

Birgitta Hårdh

Birgitta Hårdh (1999b) skrev om näbbfibulorna från Uppåkra. Artikeln bör nog ses som en del av en uppdelad men gemensam studie av uppåkraspannen där Birgit Arrhenius behandlade de likarmade spännena och André Branca höll i fågelfibulorna. För Brancas rituella tolkningar, se nedan, samma år. Som typ av dräktspanne är näbbfibulorna den vanligaste typen under Sydsandinavisk vendeltid.

André Branca

André Branca (1999) komponerade en artikel om fågelfibulorna och som bör ses i relation till Birgitta Hårdhs artikel (1999b) som ovan refererats. Hans artikel ska också jämföras med den bitvis annorlunda CD-uppsats han skrev om samma material – se 1998.

Margrethe Watt

Margrethe Watt (1999) avhandlade guldgubbarna och guldgubbepatriserna från Uppåkra i en artikel. För nedtecknarens ögon hade två föremål från respektive föremålsklass dykt upp. Tolkningarna av dessa motiv har knutits till nordisk mytologi och deras användning har möjligen ingått i kultiska sammanhang. Watt kopplar både en mansdräkts snitt och typen av bågare löst till ceremonier vid det frankiska hovet. Watts redogörelse innehåller inte mycket av rituella aspekter trots hennes utgångspunkt och de tolkningar som vanligtvis görs av denna föremålsgrupp. De dateras från vendeltid till tidig vikingatid.³

Ingrid Gustin

Ingrid Gustin (1999) nyttjade Karl Polanyis tredelade teori om ekonomisk historia. En av de tre fördelningsprinciper är den ”reciproka principen” som bland annat innebär att varuutbytet betraktas som en ritual. Den ekonomiska betydelsen menas ligga under ytan av ett socialt-religiöst mönster. Till fördelningsprinciperna hör tre typer av varuutbyten. En av dessa är kopplad till den reciproka principen och är ”gåvoutbytet”. Gustin beskriver det som att: ”Varuutbytet skedde i form av ceremonier och som ett led i diplomatiska kontakter och politiska uppgörelser mellan hövdingar eller kungar.” (1999:245).

Carolina Stolt

Carolina Stolt (1999) har liksom Johanna Bergqvist försökt ta ett helhetsgrepp på religionen i Uppåkra. Hon bearbetar det mer magra materialet som fanns tillgängligt för tillfället. Det märkvärdiga huset hade inte kommit i dager när hon bearbetade materialet och bland annat därför så är hennes skildring av det religiösa livet i Uppåkra klart annorlunda mot senare beskrivningar. Stolt behandlar de ”sakrala” förstörda lans- och spjutspetsarna från Uppåkra och sammanställer dem med ”likfärdsoffer”, vilket är en kategori som Fabeck har ställt upp. Hon tar också upp brakteaten (LUHM 6823) i ett rituellt sammanhang. Så även guldgubbarna, som Stolt knyter till härsarkult och ett sakrala kungadöme. Miniaturerna av en hammare, två svärd (det ena anger hon vara registrerat som LUHM 7127), en lansspets (LUHM 6381) och ullsaxen (LUHM 6537) tolkar Stolt som amuletter. Lansspetsarna förknippar hon med Oden och hammaren med Tor. Hon redogör även åskstenstraditionen med eventuellt relaterade fynd från Uppåkra. Tillhörigt traditionen är bland annat en fossil sjöborre. En järnkniv med tånge och en skafthålsyx av järn från Uppåkra tas upp som mycket osäkra boplatsoffer. En torshammare från Uppåkra har hittats mellan stenarna i en stenpackning till en förmodad husgrund. Angående vändansiktet från Uppåkra menar hon att

³ Watt skriver ”yngre germansk jernalder” i enlighet med dansk terminologi. Detta motsvaras av vendeltid i Sverige.

motivet har tolkats som att det har ett samband med Oden. Stolt redogör för seden att placera offerkärn – med eller utan innehåll – i gropar. Från Uppåkra kommer ett kärn som återfunnits i en grop i ett område med flera ugnar, härdar, stolphål och gropar. Allmänt för förståelsen av järnålders idékomplex vill Stolt se att tankar om fruktbarhet, i vid bemärkelse, varit den viktigaste ingångspunkten.

Stolt tar Fabechs teori i anspråk på ett omfattande sätt. Uppåkras religiösa utveckling i stort inordnas i teorin och en del av fynden med rituell karaktär ses i ljuset av den.

Malin Svensson

Malin Svensson (1999) avhandlar Uppåkras förgyllda bronsmycken i en fördjupningsuppsats. De 21 smyckena dateras till vikingatiden. Hon argumenterar för att den prestige som smyckena haft inte varit tillräcklig för att kunna användas som offergåvor. Men Svensson verkar göra en helomvändning när hon i påföljande stycke redogör för Birgitta Hårdhs tankar om att näbbfibulor med bortfilade nålhållare och nålfästen skulle kunna tyda på att de gjorts obrukbara och därigenom varit lämpliga att använda som i offer. Svensson menar att de förgyllda bronserna är goda offergåvor som substitut för föremål av äkta guld. Guld är den finaste offergåvan enligt författaren.

Berta Stjernquist

Berta Stjernquist (1999) har reflekterat över de glasskärvor som framkommit i Uppåkra. Hon fäster uppmärksamheten vid att bägare och andra delar av dryckesset som ingår i rika gravar, var en viktig del av gravgodset. Hon framför att ”Glaset var en integrerad egenskap av livet i den stora hallen med dess samfälliga festmåltider och drickande. Detta verkar ha varit en del av de identitetsskapande aktiviteterna vilka undertogs av den sociala eliten.” (1999:88).⁴ Detta gäller särskilt för två glasskärvor (U 90 & U 3243) som hittats. Om den förstnämnda skärvan säger hon uttryckligen att det är; ”... ett magnifikt glas vilket var använt vid dryckesceremonier i de stora hallbyggnaderna... och... [hallarna] tillhörde hövdingar med hög status och stor makt.” (1999:84).⁵

2000

Gerda Cedergren

År 2000 har Gerda Cedergren (2000) skrivit om uppåkrånålarna som huvudsakligen använts för att hålla ihop kvinnodräkter. I ett avsnitt, om hur de hamnat i jorden, framför hon tanken att det är

⁴ Egen översättning av ”The glass was an integral feature of life in the large hall with its communal feasting and drinking. This seems to have been a part of the identity-producing activities which were carried on by the social elite.” (1999:88).

⁵ Egen översättning av ”... a magnificent glass which was used at drinking ceremonies in the large hall buildings... and... belonged to chieftains with high status and power.” (1999:84).

möjligt att vissa nålar skulle kunna vara husoffer i stolphål, som hamnat där vid byggnationer. Men genom att hon behandlar nålar, som är funna med metalldetektorer i ploggången går det inte att belägga.

Lars Larsson

Lars Larsson (2000) har publicerat en kortfattad tidskriftsartikel som så många tidigare påtalar han, att spjutspetsarna är tecken på offerritualer. Som exempel på Uppåkras roll som kultplats innehåller artikeln också ett fotografi av vad han kallar ”miniamuletter och som han daterar till vikingatid.

Birgitta Hårdh

Birgitta Hårdh (2000) betraktade ett förgyllt hänge utan uppenbara paralleller. Hänget mäter 48 × 45 millimeter exklusive öglan. Hon knyter samman hänget med lans- och spjutspetsarna och en möjlig gemensam offerplats. Det stoff hon för fram motsvarar i princip exakt vad hon tidigare framlagt – se ovan Hårdh 1999.

2001

Carolina Stolt

Carolina Stolt (2001) har tagit upp en typ av religiös ideologi och möjliga boplatsoffer och kultföremål från Uppåkra. Denna artikel överlappar i stora stycken hennes uppsats – se ovan 1999. Vissa mer betydande nyheter finns dock i artikeln – bland annat angående boplatstens eventuella funktion som ett rituellt rum med kopplingar till myternas kosmos.

Bente Magnus

Bente Magnus (2001) rekapitulerade och tolkade Uppåkras reliefspännen. När jämförelsematerialet presenterades, framställes föremålskategorien och ett par motiv som bärare av religiösa föreställningar.

Lars Salminen och Conny Johansson Hervén

Jag tolkar att Lars Salminen och Conny Johansson Hervén (2001) menar att ädelmetallhantverket – men också finsmidet i järn – var en tradition. Men det är kanske rimligare att tolka deras skrift som att de med ”tradition” avser ”lång historia”. Hantverket illustreras med en litterär referens av religiös art. I övrigt skriver de i första hand om Lund – även om de gör så med tanke på en jämförelse med Uppåkra. Tyvärr relaterar författarna inte, i de ovan angivna tankarna, till materialet från Uppåkra. Men läsaren får tanken att hantverket var kopplat till en centralplats som Uppåkra och det ledande samhällsskiktet.

Morten Axboe

Morten Axboe (2001) ventilerade en brakteat (U6823) från gamla Uppåkra i en artikel. Han skriver att på andra centralplatser har det framkommit brakteater och att dessa ställen ofta har namn som pekar på kultiska funktioner.

Berta Stjernquist

År 2001 författade Berta Stjernquist (2001) ytterligare en artikel om kultplatserna vid våtmarkerna runt om Uppåkra i ett långtidsperspektiv – i första hand Gullåkra mosse. Vissa nyheter kan skönjas. Hon diskuterar bland annat övergripande ritteori. För halsringarna anför Stjernquist vidare att de fungerat; ”... som symboler för status samt för politisk och religiös makt...” (2001:13). ”... halsringen har inte ägts av någon enskild person. ... [Föremålet har] använts vid officiella ceremonier. ... [Det har] förekommit festspel med syftet att gynna samhället i dess helhet. Syftet kan ha varit av ...ekonomisk eller politisk art.” (2001:20f). Hon ramar in detta genom att anföra Tacitus *Germania*. I detta talar Stjernquist om fruktbarhetskult där man i överregionala ceremonier nedlägger offer i vatten eller våtmark. ”Det är möjligt att halsringarna med sin symboliska innebörd offerats i vissa krissituationer” (2001:24).

Jämfört med tidigare artiklar om Gullåkra mosse integrerar hon nu Fabechs teori. Fabechs schema och tankar om samhällsutvecklingen bildar en avgörande punkt för Stjernquists tolkningar.

2002

Magnus Welin

Magnus Welin (2002) har i sin CD-uppsats skrivit om lans- och spjutspetsarna från Uppåkra. Han argumenterar för att spetsarna har offerats, men han avfärdar samtidigt förklaringen med krigsbytesoffer. Det gör han på grundval av att uppåkradynden inne på boplatssområdet och i Gullåkra mosse inte utgör några paralleller till olika platser i Danmark med krigsbytesoffer, då fynden framförallt är för fåtaliga och offren är gjorda i våtmarker. Men samtidigt säger han att kultplatsen inne på boplatssområdet är benämnd som ”brunnsåkrar” på kartor, vilket han sammanför med våtmarker. Istället för krigsbytesoffer stödjer Welin tanken att spetsoffren utgör en lokal offertradition där Oden stått som mottagare.

Joakim Svahn

År 2002 – eller möjligen 2001 – har Joakim Svahn (2002?) skrivit en C-uppsats. Han vill se om det märkvärdiga huset kan tolkas som ett kulthus. Undersökningen utgår från benmaterialet

runtomkring huset. Samtidigt som han avfärdar byggnaden som ett kulthus, avvisar han också tolkningen som ett slakthus.

Bertil Helgesson

Bertil Helgesson (2002a) har i sin doktorsavhandling tagit upp lite om den religion som praktiserades i Uppåkra. Det mesta av vad som han skriver har redan tidigare framtolkats och det nya består snarare av att vissa tolkningar nyanseras.

Helgesson har tagit in Fabechs teori i sin avhandling. Men när han kommer till de kultaktiviteter som ägt rum i Uppåkra ger han inga direkta referenser till Fabech, även om dessa tankar skiner igenom.

Lars Larsson

Lars Larsson (2002) skrev en artikel som tolkade de preliminära utgrävningarna av den märkvärdiga byggnaden. Han beskriver byggnaden i obemärkta ordalag och senare överraskar han läsaren med att; "... husets form och fynden indikerar att den användes för ceremoniella syften." (2002:26).⁶ Trots att han talar om husets "form" kan man förstå av senare skrifter att han framförallt avsett de väldiga takbärande stolparnas kvarlämnade spår i marken. När det gäller fynden som han härleder till byggnadens ceremonitet, syftar han på metallbägaren och glasskålen som framkom söder om den centrala härden. I detta sammanhang talar han om dryckesceremonier. Larsson tar upp områdena väster och söder om byggnaden som festplatser då det där framkommit stora mängder eldsprängd sten och djurben.

Larsson refererar till Fabechs tankar när han berör centralplatserna, men i de religiösa avseendena som han senare beskriver görs ingen koppling till hennes teori.

Birgitta Hårdh

Birgitta Hårdh (2002) framlade en annan forskares tankar om att vapenoffren; "... kan ha en barbarisk tolkning av den romerske kejsarens triumf..." (2002:46).⁷

Annika Gustavson

Annika Gustavson (2002) skrev om sländtrissor och textilhantverk i sin CD-uppsats. "Symboliska dekorationer såsom runor och svastika kan ha haft en magisk betydelse eller enbart varit till prydnad." (2002:36).

⁶ Egen översättning av "... the shape of the house and the finds indicate that it was used for ceremonial purposes." (2002:26).

⁷ Egen översättning av "... might be a barbarian interpretation of the Roman emperor's triumph..." (2002:46).

Frands Herschend

Frands Herschend (2002?) noterar jag för ett nytt argument för riter i gamla Uppåkra. Han hyser åsikten att den märkvärdiga byggnaden skulle ha rivits på ett rituellt sätt. Herschend stödjer sig på fyndsituationen att många av de föremål som framkommit tyder på att hallen medvetet har förstörts. Han tar också upp några exempel med andra arkeologiskt utgrävda hallar och visar allmänt på det rituella i att förstöra framförallt vapenspetsar.

Herschend använder Fabechs teori när han förklarar hallförstörelse riten som något tidstypiskt.

2003

Jerry Rosengren

Jerry Rosengrens (2003) uppsats djuplodar de så kallade maskbilderna från Uppåkra. Rosengren vill gärna förstå ”maskbilderna” som en del av en större ”masktradition” som innehållit bärsärkar, ulfhednar, vapendansare, sejd, hjälmar, masker med mera. I allt detta är Oden en gemensam nämnare.

Rosengren använder sig av Fabech teori.

Christopher Andersson

Christopher Andersson (2003) skrev en uppsats om huvudsakligen trosuppfattningars relation till samhällsstrukturen utifrån marxistisk verklighetssyn. Med andra ord så ser han till mycket att samhälle och religion är spegelbilder av varandra. Som empirisk grund tar han fasta på kulthuset, de så kallade guldgubbarna, de vid den tiden två brakteaternas och de många lans- och spjutspetsarna. För dessa materialtyper gör han några egenhändiga tolkningar som inte tidigare förekommit i uppåkrasforskningen. Andersson avslutar uppsatsen med att: ”Det är svårt att tänka sig, att ett kulthus kan stå på samma plats under flera århundraden, att guldgubbarna hittats nästan uteslutande i kulthuset samt att spetsarna är koncentrerade till området kring kulthuset utan att det har funnits en stabil och permanent sakral organisation. ... det är även rimligt att anta att den profana organisationen också var minst lika välutvecklad, d.v.s. att den... var centrerad kring en person eller ett skikt av samhället.” (2003:35). Sannolikt var ritualerna i huset något för de högre skikten och politiska skäl ”... låg bakom vem som fick vara med eller inte.” (2003:40).

Andersson nyttjar intensivt Fabechs teori genom hela uppsatsen. I källförteckningen återfinns hela fyra verk av Fabech.

Maria Lindell och Joakim Thomasson

Maria Lindell och Joakim Thomasson (2003) nedtecknade en del tankar om ritualitet i Uppåkra. Ett av de stora bidragen de lämnat är tolkningen av ”husgrunden mellan högarna”. Jag kan tillägga att detta är den byggnad som en del brukar kalla ”Vifots hus”, efter den person som ansvarade för de första utgrävningarna. De ifrågasätter om detta verkligen är en huslämning och skriver att: ”Den mest iögonfallande analogin är de s.k. ’jättestugorna’. Dessa kan beskrivas som ’döds’- ’ [Sic.] eller ’kulthus’. De saknar gravar men ligger nära sådana, och/eller i vad som tolkas som ’kultiska miljöer’. Dessutom har man vid utgrävningar av sådana påträffat spår efter olika typer av ritualer... Väggarna är markerade av stenar och/eller jordvallar och kan ur denna aspekt jämföras med ’Uppåkrahuset’ [Vifots hus].” (2003:54). Men Lindell och Thomasson menar att det är alltför många saker som avviker för att analogin ska vara helt lyckad. I artikeln gör de även tolkningar av boplatsen i stort. De argumenterar för att platsen varit en mytisk och rituell plats. Rituella plöjningar kan också ha förekommit.

Lars Larsson

Lars Larsson (2003a) skrev: ”... det finns omfattande ackumulationer av människoskapta lager daterade till den tidiga järnåldern. Man kan spekulera om de olika faktorer som styr denna process. ... det kan ha varit en medveten handling, tillåtandes uppbyggnaden av lager... givandes en distinkt förhöjning som kan... varit en markör för kontinuitet och tradition. [/] Avfall från tidigare generationer kan också ha varit medvetet uppblandat med mer nyliga lämningar som ett resultat av avsiktlig grävning, därför länkande dåtid och nutid, blandandes ägandeskap av skilda generationer.” (2003a:20).⁸

Morten Axboe

Morten Axboe (2003) tolkade guldrakteaten som försetts med runor (U10881) i en artikel i ett större bandverk. Motivet är likartat det som finns på en annan brakteat från Uppåkra (U6823) och som han tolkade i en tidigare artikel (Axboe 2001). Därav framkommer inte några större nyheter. Genom att referera till en annan forskare angående liknande motiv vill han se att hästen är Balders häst. Mannens långa hår är en germansk härskarsymbol, menar han, och diademet likaså.

⁸ Egen översättning av ”... there are extensive accumulations of occupation layers dated to the Early Iron Age. One may speculate about the different factors steering this process. ... it may have been a deliberate act, allowing layers to build up... giving a distinct rise that may... been a marker of continuity and tradition. [/] Waste from previous generations may also have been deliberately mixed with more recent remains as a result of deliberate digging, thus linking past and present, blending the ownership of different generations.” (2003a:20).

Lars Larsson

Lars Larsson (2003b) tolkar i en tidningsartikel det märkvärdiga huset i Uppåkra. Själva titeln innehåller orden ”blot” och ”ceremonier”. Artikeln utgör ett tidigt helhetsgrepp på byggnaden. Återigen står dryckesceremonierna i fokus för Larsson, men han berättar om dessa på ett delvis nytt sätt. I artikeln tar han även upp rituella nyheter som reginnaglar och dörrkläppen.

Gerda Cedergren

Gerda Cedergren (2003) skärskådade nålarna från Uppåkra. En av de nåltyper hon tar upp är ”fågel nålar”. De är nålar som kan ha används som en dekorativ prydnad samtidigt som de hållit samman kvinnodräkten. ”Troligtvis har fågel nålarna burits som en dekoration möjligtvis med en symbolisk innebörd...” (2003:33).

Morten Axboe och Marie Stoklund

Morten Axboe och Marie Stoklund (2003) tog upp samma brakteat med runor (U10881) som Axboe har tolkat i en annan skrift från samma år (Axboe 2003). Inget nytt av intresse framkommer dock.

Anders Ödman

Anders Ödman (2003) presenterade sina tankar kring de två ringhandtag som hittats i Uppåkra. Den första järnringen som påträffades har tolkats som ett dörrhandtag (U38259). Den hittades 200 meter söder om kyrkan. Den andra ringen (Uppåkra 2001, fyndnummer 190) påträffades i det märkvärdiga huset i det nordvästra stolphålet där salens inre stolpar stått. Även denna ring har fyra förtjockade partier och på båda ringarna finns kramporna kvar. För handtagens rituella tolkning refererar han material från ett antal litterära källor och fyndförhållandena för ringen som hittats i stolphålet.

Birgitta Hårdh

Birgitta Hårdh (2003) tog upp fyndet av ett förgyllt djurhuvud i silver (U1031). Hon frågar sig om det är ett kungligt beslag till ett skrin eller till en del av en remände. Även om det är oklart exakt vad det är för typ av föremål, så är det klart att det tillhör ett prestigefyllt sammanhang i vikingatid. Grundmotivet jämför hon med fynd från andra platser, som tolkats bära på religiösa föreställningar från den förkristna religionen. Löst jämför hon även det förgyllda djurhuvudet med ytterligare ett djurhuvud från Uppåkra (U9859). I artikeln tar Hårdh även upp silverstatyetten med det lejonaktiga djuret i kamp med två ormar – den som ibland brukar kallas Helge.

2004

Lars Larsson och Karl-Magnus Lenntorp

År 2004 har Lars Larsson och Karl-Magnus Lenntorp skrivit en artikel med rituella tolkningar av det ”gåtfulla huset”. Några av alla de nya tolkningar de tillför forskningen är guldgubbarnas eventuella koppling till hofsmold och att de kan ha varit limmade på stolparna så att de påmint om bland annat myternas Glasir. Kvarnstenar som har hittats i stort antal på flera håll runt byggnaden kan kanske knytas till myternas kvarn Grotti menar de. Hallen som helhet kan vidare ha varit en kenning för Valhall.

Birgitta Hårdh

Birgitta Hårdh (2004) har tittat närmare på metallbägaren. Bägaren är dekorerad med reliefband och de är uppbyggda av två motivpaneler som upprepas gång på gång. Hon ger rituella tolkningar till både föremålets användning och de motiv som det bär.

Berta Stjernquist

Berta Stjernquist (2004) behandlar den glasskål som hittats tillsammans med bägaren. Stjernquist menar att de hör ihop i sin användning – som delar av ett dryckeset. Stjernquist påstår att det finns en relation mellan olika blom- eller rosettorneringar som skålens och lotusutsmyckningar. Dessa motiv kan eventuellt vara av rituell karaktär menar hon. Liksom Birgitta Hårdh anför även hon en rituell användning av skålen i dryckesceremonier.

Margrethe Watt

Margrethe Watt (2004) har gett ut en artikel om de så kallade guldgubbar som hittats i Uppåkra där nästan alla är hittade i huset. Både användning och motiv kan uttrycka riter menar Watt.

Bertil Helgesson

Bertil Helgesson (2004) har bearbetat den ”krigarutrustning” som hittats nära huset. Han grupperar ihop lansspetsar, spjutspetsar, skölddelar, pilspetsar, slungstenar och andra järnföremål. Relativt självständiga från kategorin håller han ”specialfynd” dit han bland annat räknar det mänskliga käkbenet. Tolkningen av det beslag, som han tidigare tolkat som en del till ett relikskrin, förkastar han nu i ljuset av ytterligare ett likadant beslag och alla vapenfynd runtomkring. Den nya tolkningen är möjligen ett beslag till en svärdsida. Även de strids- och krigsrelaterade fynden från andra håll, runtom på den eventuella gårdsplanen till huset, tolkar han tillhöra samma fyndkategori. Han försöker identifiera tre olika typer av deponeringar för krigarutrustning och ger dem också tre olika rituella förklaringar. Helgesson menar att vapenfynden runt byggnaden gör att ”... [vi] kanske... kan tala om en speciell krigarkult och ideologi. Å andra sidan, finns det många andra fynd från kulthuset

och dess omgivningar som inte kan kopplas direkt ihop med krigarna, till exempel glasskålen, sliverbägaren och guldgubbarna... Det är troligen mer logiskt att se krigarkulten som en integrerad del av det religiösa livet vid boplatsen.”⁹

Helgesson gör bruk av Fabechs teori i artikeln när han kontrasterar uppåkraboplatsens torrmarksoffer mot våtmarksoffer.

Erika Svensson

Erika Svensson (2004) har i sin osteologiska uppsats gått igenom tand-, horn och benmaterialet.

”Den här uppsatsen avser att diskutera problemen med att identifiera rituellt beteende... från ett... område runt den ceremoniella byggnaden i Uppåkra... Särskild uppmärksamhet har givits åt arter såsom hästen och svinet, vilka har en koppling till den fornnordiska religionen... [/]

Sammansättningen av arter stämmer överens med den från icke-religiösa järnåldersbosättningar i Sverige. Orsaken till detta är troligen det att formen av ritual... som utspelats runt... byggnaden mest troligt involverade offerfestsmåltider och därför... huvudsakligen består av matavfall.” (Svensson 2004:Abstract).¹⁰

Svensson tar in Fabechs generaliserande uppgifter om kulten och dess relation samhället i sin uppsats, men integrerar idéerna i smärre utsträckning.

Lars Larsson

Lars Larsson (2004a) har författat en mer lättsamt hållen utställningskatalog i samband med Historiska Museets mer temporära exposition *Uppåkra – Gudaoffer*. Uppgifter som lämnas i skriften överlappar till stor del tidigare skrifter som han gett ut och den muntliga framställning han gjorde samma år (Larsson 2004b).

Sven Rosborn

Sven Rosborn (2004) lämnade framförallt två bidrag till tolkningen av den märkliga byggnaden i en bok om Skåne. Den första är tolkningen av de tre fasta ingångarna, som han menar kan ha haft liturgiska funktioner. Den andra är ett eventuellt träbeläte som kan ha funnits inne i ”templet”.

⁹ Egen översättning av ”... [we] perhaps... can speak of a special warriors cult and ideology. On the other hand, there are many other finds from the cult house and its surroundings which cannot be directly connected with the warriors, for example the glass bowl, the silver beaker and the goldfoil figures... It is probably more logical to see the warriors cult as an integral part of the religious life of the settlement.” (Helgesson 2004:237).

¹⁰ Egen översättning av ”This paper aims to discuss the problems of identifying ritual behavior... from a... area around the ceremonial building in Uppåkra... Special attention has been given to species like the horse and the pig, which have a connection with the Old Norse religion... [/] The composition of species correlates with that from non-religious Iron Age settlements in Sweden. The cause of this is probably that the form of ritual... acted out around the... building most likely involved sacrificial feasts and therefore... mainly consists of food refuse.” (Svensson 2004:Abstract).

2005

Catharina Ingelman-Sundberg

Catharina Ingelman-Sundberg (2005) har intervjuat Lars Larsson och publicerat en tidningsartikel. I samband med att de så kallade guldgubbarna kanske kunnat ses som löv på ett träd, när de satt på stolparna, görs ett nytt tillägg som skiljer sig från Larsson & Lenntorp 2004. ”När man gick in i huset möttes man av en germansk världsbild.”

Anders Larsson

Anders Larsson (2005) har intervjuat Lars Larsson och Karl-Magnus Lenntorp för en artikel i en tidning. Artikeln har sedan även publicerats elektroniskt. Ett tredje hängsmycke för Uppåkra av den typ som kallas guldrakteat hittades två veckor före intervjun. Journalisten refererar Lenntorp som har angett att den hittats vid ceremonihuset. ”Den låg inte under någon sten och vi kunde inte se att den var nedgrävd, utan den kom fram väldigt anonymt.”. Journalisten fortsätter: ”Men hur hamnade de då i jorden? Ja, man har knappast slängt de här ädla föremålen, menar Lars Larsson. Nej, mynten har medvetet lagts ned i jorden som offergåvor. [/] – Guld har en alldeles speciell betydelse. Dessa mynt delades ut till krigsledare som tack för sina insatser, de lämnades ut vid stora fester och blot, säger han.”

Bert Åkesson

Bert Åkesson (2005) gjorde rituella tolkningar angående den guldrakteat som framkom 2005 vid en seminariegrävning. ”Det primära med runristningen är i detta fall sannolikt, som i så många andra, att ge kraft åt föremålet och därmed bäraren.” (2005). En koppling till Tyr och Oden är möjlig menar han efter läsningen av runraden.

Håkan

En viss Håkan¹¹ (2005?) tolkade i en artikel samman *Beowulfkvädets* uppgifter med den skånska namnfloran. Genom att *Beowulfkvädet* behandlar delvis mytiskt stoff, vilket varelsen Grendel är ett exempel på, kan det anses att han knutit vissa religiösa motiv till platsen.

¹¹ Jag har skickat elektronisk post till honom och frågat efter hans efternamn, men något svar har inte anlänt.

Riter i Uppåkra

Schematisk tabell över uppåkrariterna

I förra kapitlet såg vi en bred genomgång av Uppåkras ritforskning. Den forskningshistorik som där lades fram, har jag sammanfattat i ett schema – se nedan. Materialet har avsmalnats till det som kan passa in på ritdefinitionen. Därtill har det rensats från riter som inte klarar källkritiska aspekter och/eller saknar tillfredsställande datering. Det som blivit kvar har delats in typologiskt i daterade kategorier. Tabellen utgör en översiktlig beskrivning av de riter som förekommit i Uppåkra under järnåldern. I högerkanten av tabellen redovisas också de som uttryckligen använt sig av Fabechs teori i sin ritforskning.

Uppåkras riter – kategorier och dateringar							
Rit	Förrom.	Rom.	F.	Ve.	Vi.	Forskare	Fab.
<i>En större rituell plats</i> (Oden, Freja) (fruktbarhets- och krigarkult) (högeståndskult) (offerlund) (boplatsen som myternas kosmos) (rituella omblandande grävningar) (rituell plöjning) (myter)	[Bar chart showing presence from Förrom. to Vi.]					Chytræo 1500-talet Andrén 1998a & b Bergqvist 1998, 1999 Stolt 1999, 2001 Rosengren 2003 Lindell & T. 2003 Larsson 2003a Håkan 2005	Ja Ja Ja
<i>Ceremoniell hall</i> (dryck, vapenoffer, festmåltider) (helig hall, offerplats) (gudsbeläten) (Valhall, Oden) (guldgubbar) (ingångar med liturgiska funktioner)	?	[Bar chart showing presence from Rom. to Vi.]				Andersson 1999 Helgesson 2001 Larsson 2002 Herschend 2002? Andersson 2003 Ödman 2003 Larsson & Lennt. 2004 Watt 2004 Rosborn 2004	Ja Ja Ja
<i>Rituell förstörelse av hall</i>			[Bar chart showing presence from F. to Vi.]			Herschend 2002?	Ja
<i>”Jättestugor”</i>		[Bar chart showing presence from Rom. to F.]		?	?	Lindell & T. 2003	
<i>En till boplatsen tillhörig offermosse</i> (halsring och lansspetsar) (officiella ceremonier med halsringar) (fruktbarhetskult) (myter)	[Bar chart showing presence from Förrom. to F.]					Stjernquist 1994, 2001 Håkan 2005	Ja

Fortsättning

<i>Rit</i>	<i>Förrom.</i>	<i>Rom.</i>	<i>F.</i>	<i>Ve.</i>	<i>Vi.</i>	<i>Forskare</i>	<i>Fab.</i>
<i>Vidgående respekt för gravhögar</i>	[redacted]					Stjernquist 1994 Hårdh & Larsson 1998	
<i>Offerplats för krigsutrustning</i> (främst lans- och spjutspetsoffer) (skölddelar, slungstenar, svärd, pil) (till Oden eller Ull) (tormmarksoffer kontra våtmark) (krigsbytes- eller härutrustningsoffer) (vapenoffer, likfärdsoffer) (barbarisk triumf, krigarkult) (offer för hedrandet av döda krigare)	[redacted]					Hårdh 1998, 1999a, 2002 Hårdh & Larsson 1998 Bergqvist 1998, 1999 Stolt 1999, 2001 Welin 2002 Andersson 2003 Larsson 2003b Helgesson 2004	Ja Ja Ja Ja Ja Ja
<i>Valkyriaframställningar</i> (Oden, dryckesceremonier)	[redacted]					Hårdh & Larsson 1998 Bergqvist 1998, 1999 Watt 1999	Ja
<i>Oden- eller godelstatyett</i> (vapendansare, parader)	[redacted]					Hårdh & Larsson 1998 Bergqvist 1998, 1999	Ja
<i>Guldgubbar</i> (tempelpengar) (gästbudsskildringar) (Oden, Freja, Frej, Njord, Gerd, Tor) (avbildade hovceremonier) (avb. bröllop, fruktbarhetskult) (härsarkult, sakralt kungadöme) (välsignelse offer av hus) (Yggdrasils ask, Glasir, hofsmuld)	? [redacted]					Hårdh & Larsson 1998 Bergqvist 1998, 1999 Watt 1999 Stolt 1999, 2001 Andersson 2003 Larsson & Lennt. 2004 Watt 2004	Ja Ja Ja Ja
<i>Fågelfibulor med religiös symbolik</i> (Oden, sejd) (symboliska hål tillförda?)	[redacted]					Branca 1998, 1999 Bergqvist 1998, 1999	Ja
<i>Näbbfibulor som gåvooffer</i> (gåvooffer, avvärjningsamuletter)	[redacted]					Hårdh 1999b Stolt 1999, 2001	Ja
<i>Relief och ryggknappspännen</i> (Oden, Freja, Brisngamen) (dioskurer, vapendansare)	[redacted]					Magnus 2001	
<i>Djurornamentik med ref. till myter</i>	[redacted]					[redacted] ?	Bergqvist 1998, 1999 Ja
<i>Amuletter, miniatyr gudaattributer</i> (Tor, Oden, Tyr) (amulettringar?)	[redacted]					Bergqvist 1998, 1999 Stolt 1999, 2001 Larsson 2000	Ja Ja

Fortsättning							
<i>Rit</i>	<i>Förrom.</i>	<i>Rom.</i>	<i>F.</i>	<i>Ve.</i>	<i>Vi.</i>	<i>Forskare</i>	<i>Fab.</i>
<i>Guldbrakteater med re. symbolik</i> (meddelande om fruktbarhetskult) (Oden, Hugin, Munin, Balders häst, Tyr) (offer)						Stolt 1999, 2001 Axboe 2001 Helgesson 2002a A. Larsson 2005	Ja Ja
<i>Åskstenar knutna till Tor</i>						Stolt 1999, 2001	Ja
<i>Maskbilder</i> (skyddsamuletter, skrämmande) (medusamotiv, Oden, Loke) (bärsärkar, ulfhednar, sejd) (sol- och härskarsymbolik)						Stolt 1999, 2001 Larsson 2000 Rosengren 2003	Ja Ja
<i>Dryckesceremonier</i> (välkommande, bröllop, festmåltider) (edgång, blot) (solsymbolik, fruktbarhet)						Stjernquist 1999 Larsson 2002, 2003b Hårdh 2004 Stjernquist 2004 Larsson 2004a	Ja
<i>Sakrala måltider</i> (blot) (Frej, Oden, Freja)						Stolt 1999, 2001 Swahn 2002? Svensson 2004	Ja Ja
<i>Rituellt hantverk</i> (Völund, Oden) (sländtrissor och divination)						Stolt 1999, 2001 Salminen & Johansson Hervén 2001	Ja
<i>Dörrkläpp</i> (edgång, Ull, gudakvartett)						Larsson 2003b Ödaman 2003	
<i>Reginnaglar</i> (högsäte)						Larsson 2003b Larsson & Lennt. 2004	
<i>Ingångar med liturgiska funktioner</i> (män, kvinnor, präster)						Rosborn 2004	

Figur 2: Schema över uppåkrarriterna under järnåldern. Sammanställningen innehåller 24 stycken ritkategorier och dateringar som är skapade utifrån forskningshistoriken i föregående kapitel. De kursiverade raderna i vänsterkolumnen är riternas kategorietiketter. Uppgifterna inom parenteserna i vänsterkolumnen är ritanknutna stickord som hämtats ur den argumentation som olika forskare framfört. I kolumnen näst längst till höger återfinns de viktigare referenserna över de forskare som jag tagit i anspråk för att utforma ritkategorierna och dateringarna. I mitten av tabellen finns dateringarna. De gråfärgade blocken utgör mera säkra dateringar och frågetecknen representerar

periodförekomst av större osäkerhet. I högerkolumnen redovisas om respektive forskare har använt sig av Fabechs teori i sitt tolkningsarbete.¹²

Schemats kategorier

Materialet är alltför stort för att alla enskildheter i framtagningsprocessen av tabellens ritkategorier ska kunna redovisas. Istället får jag nöja mig med att lämna ett exempel på en kategoris uppkomst.

Det exempel jag valt är kategorin ”Ceremoniell hall”. Ritkategorin syftar huvudsakligen på det märkvärdiga huset som daterats med relativt stor säkerhet från romersk järnålder till tidig vikingatid. I och vid byggnaden har riter utförts. Byggnaden är själv också ett rituellt objekt. Det har förekommit dryckesceremonier, festmåltider, krigsutrustningsoffer och rituellt bruk av guldgubbar. Själva byggnaden har beskrivits som en representation av Valhall och förknippats med helighet. Döringen och ingångarna har varit förknippade med liturgiska funktioner. Den ceremoniella hallen och de aktiviteter som utförts, faller klart inom definitionen av rit. Ett flertal symbolvärden har uttrycks här. Det är också givet att dessa aktiviteter har ingått i ett ideologiskt system. Repetitivt har också exempelvis guldgubbar brukats i huset och huset har byggts om ett stort antal gånger och har ändå behållit samma form och plats. Jag har bedömt att hallen utgör en sammanhållen ritkategori, då en byggnad är naturligt avgränsad gentemot en annan. Att hallen kan ses som en egen kategori är också möjligt utifrån den forskning som talar om hallen som ”ett centrum” för maktutövning under järnåldern. I det jämförande perspektiv, som har anförts för hallen i uppåtkrafsforskningen, finns också hallar från andra platser med liknande ceremoniella uttryck. Även dessa hallar har förekomster av guldgubbar och glasskärvor – skärvor som indikerar dryckesceremonier. Källkritiskt bör beläggen för ritualitet i detta fall anses vara goda. Inte heller har dateringarna ifrågasatts.

Kategorierna ska utgöra utgångspunkt för de sydiskandinaviska jämförelserna i de två kommande kapitlen. Det är inte nödvändigt att nagelfara de uppkomna kategorierna i detalj för den senare jämförelsen med Charlotte Fabechs schema. Även om kategorierna i sina detaljer ofta är öppna för diskussion, så är däremot deras existens som rituella kategorier oftast inte på något avgörande sätt ifrågasatta. Till exempel så kan det finnas många tolkningar av lans- och spjutspetsarna, som ingår i kategorin ”Offerplats för krigsutrustning”. Dock så är den övergripande tolkningen, att spetsarna skulle vara tecken på rituella aktiviteter, ifrågasatt av få – särskilt i senare tid.

¹² Enligt Birgitta Hårdh finns nu nya ¹⁴C-dateringar beträffande kategorin ”Ceremoniell hall”. Dessa har dock inte varit tillgängliga under uppsatsskrivandet. Vidare har även Torsten Capelle (2003) tagit fram nya dateringar för kategorin ”Amuletter, miniatyrgudaattributer”, vilket dock är en av de artiklar som inte beaktats i uppsatsen.

Schemat innehåller också ritkategorier för vilka forskare har lagt fram tolkningar som är oförenliga, eller endast delvis kompatibla med varandra. Exempelvis gäller det kategorin ”Oden- eller godesstatyett”. Kategorin syftar på den bronsstatyett som föreställer en mansfigur med mustasch, hjälm med väldiga horn (U1309). Denna har tolkats både som en avbildning av den enögde Oden och som en gode. Det kan vara antingen eller. Det kan också vara Oden som en gode. Eller också kan det vara en gode i bilden av Oden. Men syftet är här, likväl, inte att begrunda enskildheterna i tolkningarna. Det viktiga är att det är en rituell kategori, och som sådan är den relativt väl belagd.

Schemats bortvalda material

Bakom ovan redovisade schema för riterna ligger en källkritik som jag utfört för respektive forskares bidrag. Detta har påverkat schemats innehåll. Dock är det inte möjligt att notera varje enskilt bidrag. Några exempel är dock på sin plats, för att åskådliggöra vad som gjorts.

Vid sammanställandet av schemat har en hel del forskningsresultat fått utgå direkt. Det har ibland berott på att rönen varit för dåligt underbyggda. Detta gäller exempelvis de spekulativa tankarna kring namnet Uppåkra som ett sakralt namn. I andra fall har resultaten inte gått att avstämna mot ritdefinitionens tre krav. Ett exempel på detta är nyckeln som kan ha fungerat som en amulett. Inget utöver detta anges för förkristen tid. För nyckelns eventuella kristna tillhörighet finns det däremot uppgifter som skulle ha gjort en avstämning möjlig, men detta är ovidkommande då kristendom inte avhandlas i uppsatsen.

För andra rituttryck har dateringar saknats, vilket omöjliggjort deras införande i schemat som egna kategorier. Exempelvis har kvarnstenarna tolkats som myternas Grotti, men till detta eventuella rituella beteende finns inga dateringar.

Av statistiska orsaker har ytterligare riter fått väljas bort. Det gäller till exempel det ormprydda hänget (U1266) som Johanna Bergqvist (1998) och Birgitta Hårdh (1999a & 2000) har gjort rituella tolkningar av. Då det endast rör sig om ett föremål kan inte ritkravet av ett repetitivt utförande av handlingen anses vara uppfyllt.

Charlotte Fabechs kvantitativa influens

Schemat ovan visar de forskare som formellt tagit intryck av Charlotte Fabechs generaliserande arbete. För den forskningshistorik som jag presenterat rör det sig om tio forskare med 14 verk. Dessa är Andersson 2003; Bergqvist 1998, 1999; Helgesson 2002a, 2004; Herschend 2002?; Hårdh 1999a, 2000; Larsson 2002; Rosengren 2003; Stjernquist 2001; Stolt 1999, 2001; samt Svensson 2004. Dessa har i varierande grad lyft in teorin i sina rittolkningarna för Uppåkra.

Ser vi till hur stort genomslag Fabechs teori har haft i det ritschema jag har lagt fram utgör kvoten ungefär 50 procent av de refererade forskarna. Detta bör anses vara en exceptionellt hög andel. Vidare bör man också minnas att uppåkraforskarna dels har läst varandra och dels kan känna till Fabechs teori utan att hennes namn fördenskull finns med i källförteckningarna. Detta gäller exempelvis Lars Larsson som i andra artiklar hänvisar till Fabechs teori, men inte gör det i de artiklar som bidragit till tabellens utformande.

För att inte underskatta Fabechs inflytande bör man också beakta att det inte är alla forskare som har haft någon nytta av att använda hennes teori. Den forskning som endast behandlar ett kort tidsavsnitt i Uppåkras rituella historia drar givetvis fördel av Fabechs långtidsperspektiv. Detta är sant såvida det inte gäller ritaspekter som ligger precis i de rituella skiften som Fabechs tillskriver den religiösa utvecklingen. Bland de forskare som har behandlat långa tidsperspektiv eller riter i skiftena har i så gott som alla nyttjat Fabechs teori.

Det är inte för mycket att beskriva den kvantitativa influens som Fabech har haft på uppåkrasforskningen som ”mycket stor”. I de kommande kapitlen fortsätter jag med de mera kvalitativa aspekterna av att spegla Uppåkra i ljuset av Fabechs resultat.

Rittolkningar för Uppåkra och Sydsandinavien

Jämförelsens målsättning

Detta kapitel inrymmer en jämförelse av uppåkrariterna med Charlotte Fabechs teori och tillhörande schematiska sammanställning av företrädesvis offertraditionen. Fabechs forskning presenteras inledningsvis och sedan övergår kapitlet till en jämförelse. Syftet är att i nästa kapitel kunna avgöra hur Fabechs forskning kvalitativt förhåller sig till uppåkrافorskningen.

Charlotte Fabechs forskning

Charlotte Fabech generaliserar den religiösa utvecklingen under järnåldern på ett begåvat sätt. Huvudsakligen delar hon in järnålderns religiösa manifestationer i två faser. Perioden från romersk järnålder, till början av vendeltid, ser Fabech som ”fas I”. Fas I har ett tämligen tydligt brott under 500-talet – det vill säga någon gång under folkvandringstidens senare del och början av vendeltiden. I och med det inträder ”fas II” där kulten byter skepnad. Fasen håller i sig till vikingatidens slut, där sedan kristendomens inflytande växer (Fabech 1991:284ff).

Under fas I förekom ”Fruktbarhetsofferfynd” och ”Krigsbytesofferfynd”. Båda typerna av offer nedlades i våtmarker, som framförallt bestod av mossar och sjöar – se figur 3 nedan.

Fruktbarhetsoffren är antagligen ett religiöst uttryck av viljan att alstra välgång för släkt och gård. Av fruktbarhetsoffren återfinns lerkar med rester av föda, metallkar, offrade djur, smycken, idolfigurer och arbetsredskap. Krigsbytesoffrens bakgrund finns kanske i de många stridigheter som utspelade sig mellan folk och mindre stammar, och i kontakterna med romarrikets krigiska ideal. Fynden utgörs av vapen, personlig utrustning, hästutrustning, husgeråd, verktyg och textilier. Alla dessa ting är inte rent militära, utan en del består också av föremål av mera vardaglig karaktär. En egenhet för krigsbytesoffren är att de kännetecknas av att många föremål har förstörts på rituell grund, vilket tolkats som en dedicering till gudarna (Fabech 1991:284ff).

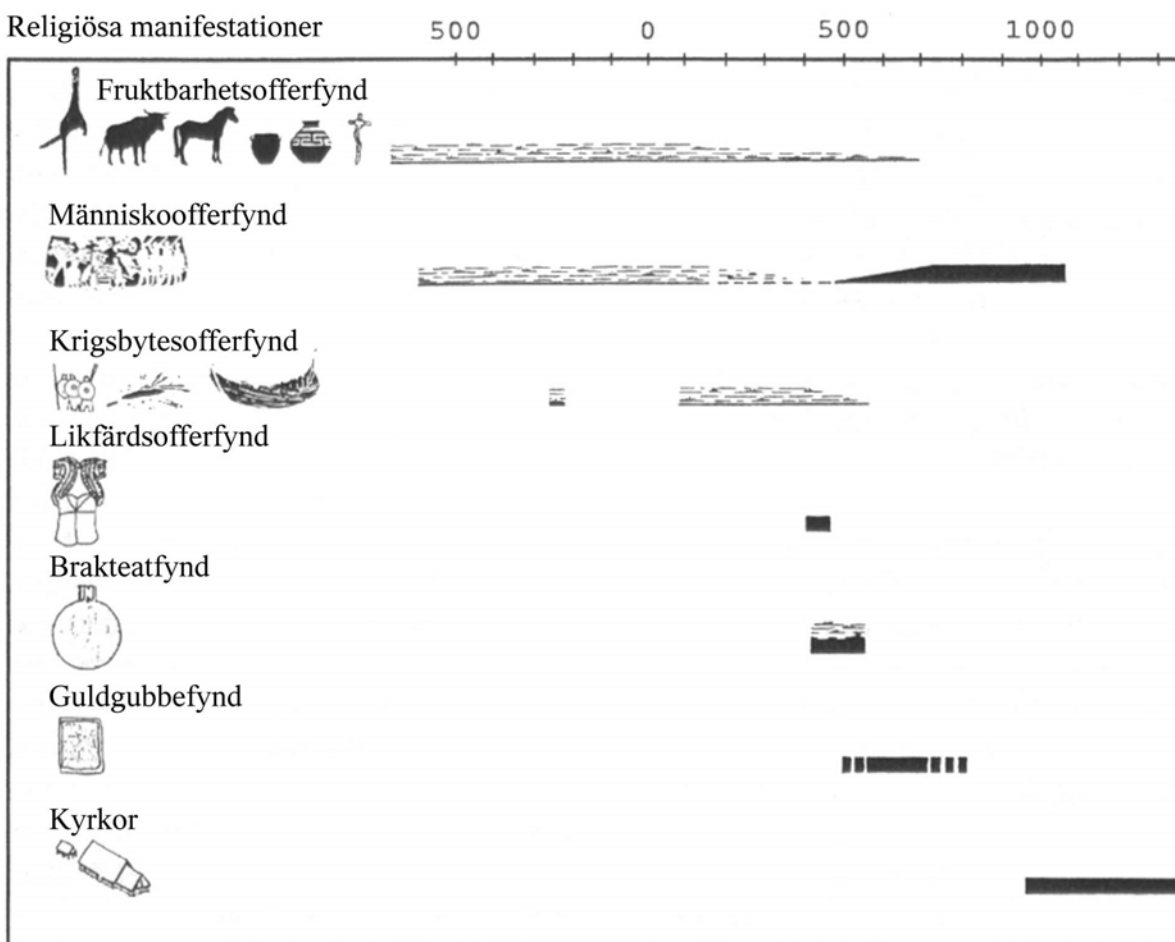
Inträdandet i fas II, med ett nytt kultskick, förklarar Fabech att det sannolikt beror på samhällsförändringar. Denna större förändring har sin bakgrund i kontinentala skeenden, där germanska folk i omgångar trängde tillbaka romarna och slutligen upplöses det västromerska riket. Stora folkvandringar tog vid. Denna tid benämns ”folkvandringstid”. I förhållande till denna process förändras även samhället i Sydsandinavien, och blir mera hierarkiskt. Så småningom ledde utvecklingen fram mot de hövdingasamfund, som sedan de nordiska protokungadömena under

vikingatid uppstod ur. Detta kan ses som ett svar på behovet av att hävda sig militärt mot sina växande grannar (Cf. Hedeager 1997:13, 25ff).

Den beskrivna samhällsutvecklingen innebar att våtmarkerna – som dominerat fas I – övergavs som kultplatser. Under fas II utträttades kulten på torrmark. Man gick från den mera individuella kulten till en kult där stormannen och hans gård spelade en stor roll (Fabech 1991:291f).

Efter fasväxlingen upphörde fruktbarhets- och krigsbytesoffren. Övergången markerades vidare med att guldbrakteater började deponeras i både våtmark och torrmark. Guldgubbar började användas under fas II, och de återfinns endast i torrmarker. Både guldbrakteater och guldgubbar har tolkats som att de indikerar en kult knutet till krigar- och härskarskiktet (Fabech 1991:291ff).

Fabech sammanställer sin forskning, som ett schema över olika religiösa manifestationer:

Figur 3: Charlotte Fabechs tentativa och kronologiska schema för religiösa manifestationer. Offer i våtmark är markerade med ett horisontellt streckmönster. Kulthandlingar på torrmark är svarta.

Illustrationen är gjord efter Fabech 1994a & b.¹³

¹³ Egen översättning av "Religøse manifestationer [/] Menneskeofferfund [/] Krigsbytteofferfund [/] Ligfærdsofferfund [/] Brakteatfund [/] Guldgubbefund [/] Kirker" (Fabech 1994a & b).

Fabechs anger sju religiösa kategorier, varav sex är fast förankrade i järnåldern. Dessa sex kategorier är jämförbara med Uppåkras riter.

Charlotte Fabechs schematiska kronologi för järnålderns kultpraxis har inte passerat utan kritik. Kritiken har kommit från Lotte Hedeager, som pekar ut att Fabechs teori i princip enbart utgår ifrån offermossarna, guldrakteaterna och guldgubbarna. Hon tar inte hänsyn till de vikingatida ädelmetallsdepåerna. Dessa återfinns över ett stort område, som täcker in Uppland, Gästrikland, Halland och Skåne. Dessutom har Hedeager kunnat visa att guldfynd från yngre järnåldern till stor del ligger i åkerbruksområden, som tidigare varit våtmarker och legat utanför elitens boställen. Därmed ifrågasätts en av de centrala tankegångarna av att kulten skulle ha hamnat under stormännen (Hedeager 1999). Även Torun Zachrisson har kommit med kritik, som innebär att Fabechs teori inte är tillämplig på Mellansverige, där traditionen att offra i våtmarker har fortsatt efter folkvandringstid (Zachrisson 1998:117f). Johanna Bergqvist har vidare påpekat att om man skulle ha beaktat gravmaterial, så skulle även detta kunna tänkas ha gett en annorlunda bild av järnålderns kult (Bergqvist 1998:72). I nästa kapitel kommer jag, utöver dessa forskares kritik, att anföra ytterligare kritik av Fabechs schema.

Uppåkras riter och Fabechs sydkandinaviska offer

De två scheman som nu ska jämföras, har sammanställts utifrån skilda kriterier och material. Genom att förutsättningarna är olika är också schemana olika – detta oberoende av att olika material har nyttjats. Jag har endast sett till Uppåkra och nyttjat ett ritbegrepp. Fabech har hämtat material från hela Sydkandinavien och i princip uteslutande betraktat offernedläggelser. Fabech har sett till den offentliga kulten och uppåkraterialet har beskrivits som en blandning av offentligt och privat (E. g. Andersson 2003). En jämförelse innebär således vissa problem. Samtidigt kan olikheterna vara ytterligt intressanta, då det kan innebära att diametralt skilda bilder tecknas av forntidens rituella liv. Mina ritkategorier för Uppåkra är 24 stycken. Fabech har fem jämförbara järnålderskategorier. Jämförelsen utgår från mina kategorier.

Charlotte Fabechs ”Fruktbarhetsofferfynd” har nedlagts i våtmarker och består av lerkar med spår av födoämnen, offerade djur, smycken, olika typer av arbetsredskap med mera. För Uppåkras del motsvaras det närmast av kategorin ”En till boplatsen tillhörig offermosse”. Denna mosse är Gullåkra mosse och det vidare våtmarkskomplex som hänger samman med denna. I Gullåkra har inga av de typer av fynd som Fabech beskrivit framkommit, utan här är det istället frågan om en halsring och två lansspetsar. Gullåkra mosse är inte arkeologiskt utgrävt, så vem vet vad som mer

döljs där? Stjernquist har tillskrivit fruktbarhetsaspekter för offren i Gullåkra. Halsringen skulle med lite vilja kunna inpassas i Fabechs kategori. Även spetsarna skulle också kunna ses som fruktbarhetsoffer, men har snarare större affinitet med Fabechs ”Krigsbytesofferfynd”. Dock så är det enligt mitt förmenande vanskligt att göra en tolkning till krigsbyten. Detta då jag personligen kräver tecken på att en stor del av en krigshärsutrustning ska ha offrats. Däremot stämmer dateringarna för fynden i Gullåkra mosse med dem som Fabech anger. Halsringen är från förromersk järnålder och spetsarna är från romersk järnålder och folkvandringstid. Av fyndknappheten måste man i dagsläget konstatera att Fabechs två kategorier har alltför liten överensstämmelse med förhållandena i Uppåkra, för att hennes teori ska ge ett gott förklaringsvärde för fynden i Gullåkra mosse.

Likaså har inga människoben hittats i Gullåkra mosse som skulle kunna jämföras med Fabechs ”Människoofferfynd” i våtmarker.

Eventuellt är spetsarna och den övriga krigsutrustningen, som hittats inne på uppåkraboplatsen, mera jämförbara med Fabechs schema. Detta är den ritkategori jag för Uppåkras del valt att kalla ”Offerplats för krigsutrustning”. Dessa fynd har visserligen gjorts på torrmark, men tolkningar har gjorts som liknar Fabechs ”Krigsbytesofferfynd”. Dateringarna från Uppåkras offerplats stämmer huvudsakligen överens med Fabechs ”Krigsbytesofferfynd”, men fortgår in i vendeltid. Mer besvärande i en jämförelse är dock att fynden från Uppåkra uppvisar en annorlunda karaktär än den Fabech har tillskrivit för krigsbytesoffer – detta även om man bortser från att de är gjorda i torrmark (Cf. Helgesson 2004). Kategorierna kan inte anses vara direkt jämförbara. Fabechs ”Likfärdsofferfynd” sker endast under folkvandringstid, och även denna kategori har likheter med Uppåkras offerplats för krigsutrustning. Överensstämmelsen ligger i att båda kategorierna är offer utträttade i torrmark. Men om detta är vad det är frågan om i Uppåkra så rör det sig om en betydligt mera långvarig förekomst i Uppåkra som tar sin början före den tidpunkt Fabechs torrmarksoffer uppträder. Vidare finns det på offerplatsen i Uppåkra människoben, som möjligen skulle kunna liknas med våtmarkernas ”Människoofferfynd”. För människoeffren, menar Fabech, att de övergår från att göras i våtmarker till att utträttas på torrmark från folkvandringstid och framåt. Då människobenen hittats i ett överliggande lager till merparten av krigsutrustningen är en sådan datering inte omöjlig.¹⁴ Men detta är att sträcka det magra materialet och tolkningarna längre än vad som egentligen tillåts. Det är också därför jag inte har etablerat någon kategori för människoeffren i Uppåkra. Det är inte för mycket att säga, att dessa uppåkrariter inte passar speciellt bra in på

¹⁴ Lars Larsson har genom Birgitta Hårdh låtit meddela att människobenen nyligen har ¹⁴C-daterats till folkvandringstid.

Fabechs kategorier. Det krävs stor flexibilitet för tidsmässiga samband, deponeringsförhållanden och tolkningar för att Fabechs teori ska kunna anses passa ihop med vad som försiggått på uppåkraboplatsen.

Fabech har även med kategorierna ”Brakteatfynd” och ”Guldgubbefynd” i sitt schema. Nedläggelser av guldbrakeater har skett under folkvandringstid, vilket stämmer väl med uppåkraschemats kategori ”Guldbrakeater med religiös symbolik”. Fabechs kategori för guldgubbar stämmer också väl med uppåkrakategorin ”Guldgubbar”, dock med den smärre skillnaden att Fabech anför en något längre period.

För att sammanfatta Fabechs sydiskandinaviska kategorier äger de goda beröringspunkter i två av de sex kategorierna. Fyra av hennes ritkategorier är inte särskilt tillämpliga.

Tankar kring jämförelsens resultat

Vag samstämmighet

Som vi sett i föregående kapitel är förenlighet mellan uppåkrariterna och offernedläggelserna inget som utmärker sig – tvärtom. Överensstämmelsen för Charlotte Fabechs daterade kategorier och uppåkraschemat är inte mer än ca 30 procent.

En brännande punkt i avvikelserna är Fabechs kategorier ”Krigsbytesofferfynd” och ”Likfärdsofferfynd” i jämförelse med uppåkrakategorin ”Offerplats för krigsutrustning”. Vid flera tillfällen då Fabechs teori har tagits in som tolkningsmodell för uppåkradynden har det handlat om just detta (E. g. Bergqvist 1998; 1999; Stolt 1999; 2001; Andersson 2003 & Helgesson 2004). Uppåkraschemat har visserligen uppmärksammat att fyndförhållandena avviker på olika sätt, men de har ändå valt att diskutera uppåkraschemat utifrån den samhällsförändring som Fabech knyter an till. Om det i Uppåkra är frågan om krigsbytesoffer avviker det från Fabechs modell i att de är gjorda i torrmark före den omtalade samhällsförändringen skulle ha skett. Detta skulle eventuellt kunna förklaras av att förändringen skett tidigare på centralplatser än på andra håll. Men även om det är så, håller jämförelsen inte. Det är nämligen långt ifrån säkert att det rör sig om krigsbyte i Fabechs mening, då det har en helt annan karaktär än det hon stipulerar för sin kategori. Om det istället är frågan om likfärdsoffer blir saken inte ljusare för speglingen mot Fabechs teori. Även i detta fall uppträder offren i Uppåkra i en tid före samhällsförändringen och den period som de förekommer i är avsevärt mycket längre än den Fabech anger.

Vad beror denna avvikelse på? Den viktigaste förklaringen ligger förstås i att Uppåkra representerar en sydsandinavisk fyndplats som är något mycket speciellt. Anknutet till detta är även det att Fabech har lagt vikt vid våtmarker, vilket inte är uppåkraområdets främsta kännetecken.

Rit och offernedläggelse

Även om huvudorsaken till olikheterna mellan de två framställningarna är lätt att sätta fingret på, så finns det ytterligare en fundamental skillnad mellan mitt schema och Fabechs.

Jag har valt att använda mig av begreppet ”rit” för mitt schema. Fabech har nästan uteslutande utformat sina undersökningar efter begreppet ”offer nedläggelse”.

Denna skillnad har inget förklaringsvärde till varför uppåkrariterna uppfattas som annorlunda mot de offernedläggelser som förekommer runt om i Sydsandinavien. Det beror förstås på att de typer offernedläggelser som Fabech iakttagit har alla förutsättningar för att visa sig i mitt schema för

Uppåkra, då ritdefinitionen täcker in dessa. Vanligen omsluter ritdefinitionen alla typer av offer och en hel del därtill.

Tidigare räknade jag, att ca 30 procent av Fabechs daterade kategorier överensstämmer med uppåkrarriterna. Om vi vänder på beräkningen, uppträder ytterligare en intressant skillnad. Endast runt 25 procent av de riter jag har konstaterat för Uppåkra sammanfaller med de kategorier som Fabech tagit upp. Det är i sig inte förvånande, då det är troligt att undersökningar, vars metod grundar sig på ritbegreppet, kommer fram till tämligen annorlunda resultat än om undersökningen baseras på begreppet offernedläggelser. Detta konstituerar även min kritik av Fabech, som bland annat namngivit sitt schema som ”Religiösa manifestationer”. På sätt och vis gör hon anspråk på att beskriva det religiösa livet under förhistorien, medan hon i själva verket endast framför ett mycket smalt spektrum av det religiösa livet.

Det har höjts röster inom religionsarkeologin och religionsvetenskapen för att nyorientera forskningen mot ”riter” istället för ”religion” och ”magi”, och en sådan förskjutning har också börjat märkas av (Cf. Nordström 1998). Lika betydelsefullt är det att uppmärksamma konsekvenserna av att använda begreppen ”rit” och ”offer” som plattformar i forskningen. Begreppen bör tas under seriös teoretisk begrundan av alla som använder termerna, då detta starkt påverkar forskningsresultaten.

Ett exempel med offerbegreppet

För att tydliggöra den teoretiska problematiken med offerbegreppet ger jag här ett kort exempel från uppåkrarforskningen. Mest iögonenfallande är Joakim Svahns uppsats som möjligen färdigställdes år 2002. Den klichébild jag nedan skissera syftar till att visa på, att en mera traditionellt snäv inriktning mot offer och deponeringar, kan leda till märkliga slutsatser. Poängen är inte att misskreditera Svahn då hans uppsatser även innehåller en hel del god forskning.

Svahns uppsats syftar till att fastställa om den märkvärdiga byggnaden är ett kulthus eller någonting annat. Det material han använder är ben som framgrävts utanför det märkvärdiga huset. Han skriver: ”Jag hittar inget i det osteologiska materialet som stöder arkeologernas teori om ett Kult hus [Sic.]” (Svahn 2002?:34). ”Om huset i Uppåkra hade varit ett kulthus med deponeringar, skulle det runt huset ha noterats en samling djurben som har speciell sammansättning eller som påträffats i ett speciellt sammanhang, de skulle vara kvarlevor från någon form av djuroffer.” (Svahn 2002?:32). Han går till och med så långt att han menar att den märkvärdiga byggnadens status helt bör

omprövas av arkeologerna. ”... [Jag] rekommenderar... att arkeologerna använder sig av Waits kännetecken för offerdeponeringar.” (Svahn 2002?:34).

Problemet med hans resonemang är att han helt inriktar sin tolkning på deponeringsförhållandena när han tolkar benmaterialet. Hade Svahn istället för offer och deponeringar tänkt i banor av riter, hade kanske han kommit till andra slutsatser. Det hade då kanske varit möjligt att diskutera benen som avfall från sakrala måltider – såsom andra uppåkraforskare har tolkat benmaterialet. På ett ställe indikerar Svahn faktiskt att sakrala måltider kan vara en lösning: ”Under denna tid [järnåldern] var offermåltiden som kultgille ett viktigt inslag där blodet [Sic., bloten] var höjdpunkten.” (Svahn 2002?:33). Tyvärr gör han inget av tanken.

Charlotte Fabech och Uppåkra

Det är anmärkningsvärt hur många av dem som utforskat gamla Uppåkra som har nyttjat Charlotte Fabechs forskning. Hon har i hög grad refererats och forskare har försökt att begagna hennes rön som förklaringsmodell för uppåkrामaterialet. Trots detta har jag i min jämförelse mellan uppåkrافorskningen och Fabechs schema funnit att olikheterna är större än likheterna.

För att kunna förklara varför hon haft ett så stort inflytande över uppåkrافorskningen är det en fördel att redogöra för den större bakgrunden. När jag började skriva den här uppsatsen visade Birgitta Hårdh upp ett av banden i *Fra stamme til stat i Danmark* (Mortensen & Rasmussen 1988, 1991). Hon sade att nära nog de flesta som studerat centralitet i Uppåkra hade använt dessa böcker (Hårdh 2005b). Fokusering på centralitet i uppåkraprojektet har varit en ledstjärna, vilket har gjort forskning som behandlar teman om makt och centrala platser extra intressant. Begreppet ”centralitet” är naturligt förknippad med frågor om politisk, militär, ekonomisk och religiös makt. Detta perspektiv är givetvis intressant för centralplatser som Uppåkra, men en alltför stor vikt vid detta resulterar förmodligen i en aningen skev bild av helheten. Detta märks exempelvis när Lars Larsson anger att guldgubbarna varit föremål förknippade med de ledande familjerna (2004a:3). Helt andra tolkningar är förstås möjliga, då den lilla guldmängd de utgör, knappast representerar någon förmögenhet (Watt 2004). Det hela beror väl på hur man väljer att se den märkvärdiga byggnaden. Har den varit tillgänglig endast för en liten exklusiv krets (Cf. Andersson 2003) eller har den varit öppen för ett större antal människor? Centralitetsinriktningen har för forskarna varit både en tillgång och något som tenderat till likriktning.

En liknande situation som uppstått för centralitet i allmänhet har också funnits för religion. Det har funnits en ”standard” källa till religionstolkningar, som på samma gång anknutit till det

centralitetstema som forskarna eftersökt. Detta har varit Charlotte Fabechs teori och schema över de religiösa manifestationerna under den sydsandinaviska järnåldern. Centraliteten finns i att Fabech tydligt argumenterar för att samhällsförändringarna, under folkvandringstiden och begynnelsen av vendeltiden, återspeglas i förändringarna av offernedläggelserna. Deponeringarna skiftade från våtmarker till torrmarker. I äldre tid hade man varit mer jämlik i kulten, men senare kom stormännen att dra till sig kulten vid sina gårdar, och därmed blev den mera hierarkiskt. Dessutom behandlar Fabech offer i den mera offentliga kulten, vilket i sig också ligger i linje med centralitetsorienteringen av uppåkrافorskningen.

När jag läst igenom större delen av vad som skrivits om ritforskning i Uppåkra, har jag slagits av att så många har nyttjat Fabechs teori. Dessa utgör ungefär hälften av alla dem som berört rituella aktiviteter på sådant sätt att de införts i mitt uppåkraschema. De har lagt mycket stor vikt vid hennes teori och i flera fall har det till och med varit en avgörande teoretisk utgångspunkt för de egna tolkningarna. I andan av centralitet och Fabechs teori bygger exempelvis Christopher Andersson upp sin uppsats. Han nyttjar den marxistiska teorin och sätter likhetstecken mellan profan och sakral makt. I likhet med Fabech talar han om samhällsförändringarnas påverkan på det rituella livet i Uppåkra (Andersson 2003).

Fabechs tankar har nyttjats och skrivits in i uppåkratolkningarna. Det ritschema som jag har lagt fram är således inte förutsättningslöst baserat på uppåkraschema, utan en god portion av Fabechs tankar är redan inbakade i de tolkningar jag sammanställt. Trots detta är överensstämmelsegraden inte högre än ungefär 30 procent. Detta resultat borde nyttjas som en tankeställare av de som i framtiden vill syssla med rit- och religionsforskning avseende Uppåkra.

Min slutliga bedömning är att det forna Uppåkra är något annat än vad som kan förstås utifrån Charlotte Fabechs resultat. Även andra har uppmärksammat detta. Christopher Andersson skriver att; "... då Uppåkra uppvisar tecken på en unik sakral struktur innebär detta att Uppåkra möjligen ska ses som en egen enhet bestående av ett eget samhällssystem vid sidan av omkringliggande områden." (Andersson 2003:42). Forskningsresultat som Fabechs bör inte tillåtas verka som en hämsko, utan min rekommendation landar i att det sällsamma materialet från Uppåkra bör prövas på sina egna meriter. Vill man ha ett jämförelsematerial bör man snarare söka platser vars karaktär liknar Uppåkras, än att se till Sydsandinavien i stort. Birgitta Hårdh pekar ut ett sådant möjligt jämförelsematerial i Sorte Muld och beskriver likheten som att: "Den närmaste parallellen till kulturlagerbildning och allmän fyndbild till Uppåkra är Sorte Muld på Bornholm. Här finns samma

slags tjocka kulturlager, där det är svårt att urskilja strukturer. Fynd av olika slag är spridda över stora ytor utan tydliga samband med anläggningar...” (Hårdh 1999b:161). Att man läst in Fabechs schema i materialet är kanske förståeligt för den tidigaste forskningen, då materialet har behövts sättas in i något slags sammanhang. Men Charlotte Fabech har hängt med även senare när uppåkradynden växt i antal och därmed lättare kunnat ställas på egna ben. Dessutom har Uppåkras karaktär blivit alltmer klar, vilket har öppnat möjligheterna till att söka mer lämpliga jämförelsematerial. Materialunderlaget för uppåkradyndforskningen är idag gott nog, för att nya spännande bilder av ritualitet i den sydiskandinaviska järnåldern ska vara möjliga att skapa. Det är möjligt att vi, de kommande åren, kommer att få se något genombrott i den sydiskandinaviska religionsforskningen, där arkeologiska utgrävningarna på platser som Uppåkra kommer att vara av avgörande betydelse.

Sammanfattning

Uppsatsen har handlat om de rituella tolkningar som gjorts för järnålderns Uppåkra och hur de står i relation till Charlotte Fabechs forskning om ett likartat ämne. Metoden har varit en textanalys av dessa två enheter.

I uppsatsen sammanställdes de mera säkert påvisade riterna i Uppåkra utifrån den forskning som har bedrivits. Några helt nya tolkningar av riter och dateringar har inte gjorts, utan riterna har endast bearbetats typologiskt. Riterna inordnades i två dussin kategorier med tillhörande dateringar. Detta utgjorde svaret på uppsatsens två första frågor – vilka riter som identifierats och daterats i uppåkrافorskningen. Målet med detta var att lägga en jämförelsegrund så att uppåkrافorskningens förhållande till Charlotte Fabechs sydiskandinaviska forskning kunde granskas kritiskt. Detta var den tredje frågan, som också var uppsatsens huvudfråga.

Fabechs schema och teori berör huvudsakligen den sydiskandinaviska offertraditionen av mera officiell karaktär. Fabech har delat in vad hon kallar ”religiösa manifestationer” i daterade kategorier och tolkat dem i förhållande till samhällsutvecklingen.

En underfråga till den om Fabechs ställning var att bedöma hur stor influens Fabech har haft på uppåkrافorskningen. Forskningshistoriken och uppåkraschemat sammanfattade den mera statistiska inverkan Charlotte Fabech har haft. Genomgången visade att Fabechs inflytande har varit mycket stort. Ungefär hälften av de som gjort rituella tolkningar för uppåkramaterialet har, på ett eller annat sätt, använt sig av Fabechs forskning.

Ytterligare en underfråga till Fabechs relation till uppåkrافorskningen vara att undersöka vilka likheter och olikheter som fanns mellan de gjorda tolkningarna. I uppsatsen ställdes därför uppåkrariterna mot Fabechs sydiskandinaviska offer. Prövningen visade att korrelation var vag. Endast ungefär 30 procent sammanföll som kategorier och i tid. Särskilt problematiskt var den svaga överensstämmelsen mellan uppåkrakategorin ”Offerplats för krigsutrustning” och Fabechs kategorier ”Krigsbytesoffer” och ”Likfärdsoffer”. Forskarna har i hög utsträckning använt sig av Fabechs teori i just detta fall att förklara Uppåkra. Även andra uppåkrakategorier avvek och en konklusion av detta var ifrågasättandet av hur lämpligt det är att tolka in Fabechs resultat i uppåkramaterialet.

Den låga överensstämmelsegraden gentemot Fabechs forskning bedömdes i huvudsak bero på att Uppåkra är en extraordinär företeelse som avviker mot övriga Sydiskandinavien. Ytterligare en

konklusion blev därför att uppåkraterialet därför kanske borde prövas mer förutsättningslöst än vad det hittills gjorts. Detta skulle kunna ske med enbart material från Uppåkra då det vuxit till avsevärd omfattning de senaste åren. Ytterligare en metodisk framkomlig väg för att nytolka uppåkraterialet är att ställa det mot specifika platser som liknar Uppåkra – exempelvis Sorte Muld på Bornholm.

En underfråga till relationen mellan Fabechs forskning och uppåkrforskningen var att utröna vilka källkritiska betänkligheter man bör ha inför att använda Fabechs forskningsresultat för att spegla uppåkraterialet. Den ovan redovisade vaga överensstämmelsen mellan kategorier och dateringar är en av dessa viktiga betänkligheter. Vidare noterades det även att det förelåg en markanta olikhet som inte var uppkommen av materialet, utan av en metodisk skillnad. Grunden för denna avvikelse låg i att en ritdefinition använts för min framtagning av uppåkraschemat, medan Fabech huvudsakligen har studerat offer. I uppsatsen visades det hur stor betydelse valet mellan ”rit” och ”offer” har för forskningsresultatet.

En sista underfråga till den om Fabech vara att finna motiv till varför Fabechs forskning fungerat som en sorts standard källa i tolkningsarbetet med uppåkrariterna. Ett av de viktigare svaren var att bakgrunden kunde sökas i att Uppåkra har utforskats inom en projektram med ett centralitetstema de senaste åren. Fabechs teori har i detta varit ändamålsenlig i det att hon behandlat den offentliga kulturen och framfört tankar om en centralisering av kulturen under loppet av järnåldern.

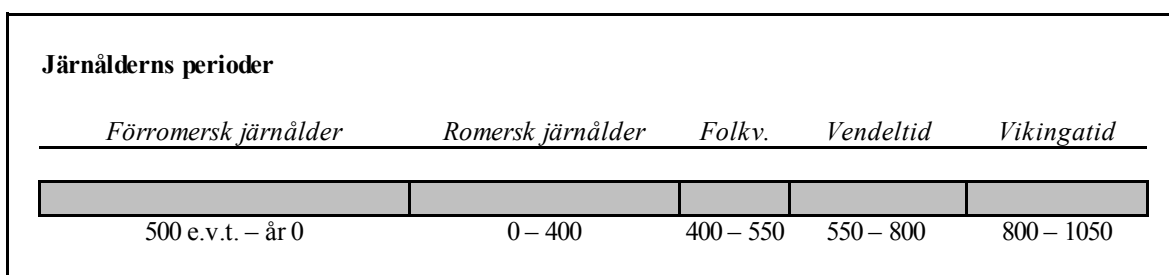
Förkortningar och källförteckning

Förkortningar

Inom uppåkrافorskningen förekommer tre återkommande förkortningar: LUHM – Lunds universitets historiska museum, Lund. SHM – Statens historiska museum, Stockholm. U – Fynd förvarade vid LUHM. ”U” står för ”Uppåkra” och är registrerade under LUHM 31000.

Periodindelning

Det tidsavsnitt som det arkeologiska materialet i huvudsak tillhör, är vad som i forskningen brukar benämnas järnåldern. De tillgängliga dateringarna av de arkeologiska objekten från Uppåkra är inte precisa till ett visst årtal, utan placeras vanligen i bredare och namngivna tidsintervall. I uppåkralitteraturen används vanligen ett vedertaget periodsystem för järnåldern som delas in i fem tidsavsnitt – se figur 4 nedan. Dessa periodindelningar följs även i denna uppsats.

Figur 4: Järnålderns periodindelningar. Efter Hårdh & Larsson 1998; Petré 1998:1.

Förkortningarna ”f. v. t.” och ”e. v. t.” i uppsatsen står för ”före” och ”efter vår tideräkning”.

Primärmaterial – grävrapporter, opublicerade

Lindell, M. 1999. *Arkeologisk undersökning – Uppåkra 1999:2*. En rapport för vad som antagligen är en seminariegrävning i Uppåkra – fastigheten Uppåkra 8:3. Grävningen är utförd inom ramen för Lunds universitet 1999 med Bertil Helgesson som grävledare. Lund.

Vifot, B.-M. 1935. *Till Riksantikvarien*. En redogörelse i form av ett brev för en arkeologisk undersökning på Uppåkra prästgårds ägor, Uppåkra socken, 1934. Lund.

Primärmaterial – muntlig kommunikation

Lenntorp, K.-M. 2005b. Föreläsning under kursen Arkeologi, allmän kurs (41-80 poäng poäng) vid Lunds universitet, Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lund, den 28 april 2005. Lenntorp är meriterad som grävledare för Uppåkra och som författare vad beträffar Uppåkra.

Lenntorp, K.-M. 2005c. Seminariegrävning i Uppåkra under kursen Arkeologi, allmän kurs (41-80 poäng) vid Lunds universitet, Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lund, någon gång mellan den 9-27 maj 2005.

Lenntorp, K.-M. 2005d. Privat samtal under cykeltur ut till Kungsmarken, Lund, den 6 april 2005.

Syntesmaterial – forskningsmaterial

Andersson, C. 2003. *Trosuppfattningen – och dess betydelse för de sociala strukturerna*. CD-uppsats i förhistorisk arkeologi. Lund.

Andersson, M. C. 1999. 6. Hus som maktmanifestationer – En studie kring huslämningar och samhällelig hierarki. I Andersson, M. C. et al. *Uppåkra i ett större perspektiv – En studie av samhällsstrukturen runt en centralplats*. CD-uppsats i förhistorisk arkeologi. Lund.

Andersson, M. C. 2001. Om problemet att lokalisera hallar. I Hårdh, B. (red.). *Uppåkra – Centrum och sammanhang*, 71-85. Uppåkrastudier 3. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 34. Lund.

Andersson, M. C. et al. 2001. Västra Skåne en dynamisk region – Samhällsstruktur och kontinuitet under järnåldern. I Hårdh, B. (red.). *Uppåkra – Centrum och sammanhang*, 103-108. Uppåkrastudier 3. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 34. Lund.

Andrén, A. 1993. Doors to other worlds – Scandinavian Death rituals in Gotlandic Perspectives. I *Journal of European Archaeology*. Vol. 1.

Andrén, A. 1998a. En centralort utan textbelägg? – Uppåkra som ett historiskt-arkeologiskt problem. I Hårdh, B. & Larsson, L. (red.). *Centrala platser, centrala frågor – Samhällsstrukturen under Järnåldern*, 137-146. Uppåkrastudier 1. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 28. Lund.

Andrén, A. 1998b. Ekon av en centralplats. I Lunds Universitets Historiska Museum. *Uppåkra – rikedomar ur jorden*, 28-30. Lund.

Anglert, M. 1998. Ett lokalt sockencentrum. I Lunds Universitets Historiska Museum. *Uppåkra – rikedomar ur jorden*, 37-41. Lund.

Anglert, M. & Jansson, P. 2001. Kyrkplatsen i Uppåkra – undersökningarna 1997-1999. I Larsson, L. (red.). *Uppåkra – Centrum i analys och rapport*, 23-40. Uppåkrastudier 4. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 36. Lund.

Axboe, M. 2001. En C-brakteat fra Uppåkra. I Hårdh, B. (red.). *Uppåkra – Centrum och sammanhang*, 169-174. Uppåkrastudier 3. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 34. Lund.

Axboe, M. 2003. To brakteater. I Düwel, K., Heismann, W. & Nahl, A. van (red.). *Ergänzungsbände zum Reallexikon der germanischen Altertumskunde*, band 37, Runica – Germanica – Mediaevalia. Berlin.

Axboe, M. & Stoklund, M. 2003. En runebrakteat fra Uppåkra. I Hårdh, B. (Red.). *Fler fynd i centrum – Materialstudier i och kring Uppåkra*, 81-87. Uppåkrastudier 9. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 45. Lund.

Bergqvist, J. 1998. Artefakter som berättar om religion i Uppåkra. I Bergqvist, J. et al. *Uppåkra – spår av en centralplats; En analys av detektorfynd och keramik*, 69-102. CD-uppsats i förhistorisk arkeologi. Lund.

Bergqvist, J. 1999. Spår av religion i Uppåkra under 1000 år. I Hårdh, B. (red.). *Fynden i centrum – Keramik, glas och metall från Uppåkra*, 113-125. Uppåkrastudier 2. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 30. Stockholm.

Branca, A. 1998. Vendeltida material, regionala kontakter (550-800 e.Kr.). I Bergqvist, J. et al. *Uppåkra – spår av en centralplats; En analys av detektorfynd och keramik*, 13-39. CD-uppsats i förhistorisk arkeologi. Lund.

Branca, A. 1999. Fågelfibulor – en exklusiv grupp. I Hårdh, B. (red.). *Fynden i centrum – Keramik, glas och metall från Uppåkra*, 163-175. Uppåkrastudier 2. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 30. Stockholm.

Branca, A. et al. 1999. Detektorfunna föremål från järnåldern – Översikt av materialet vid årsskiftet 1998/1999. I Hårdh, B. (red.). *Fynden i centrum – Keramik, glas och metall från Uppåkra*, 59-65. Uppåkrastudier 2. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 30. Stockholm.

Bring, S. 1744. *Monumentorum Scanensium – quibus varia ad antiquitates sviogothicas pertinentia capita continentur, academicis antea disputationibus ventilata nunc in unum collecta fasciculum, edidit notisque illustravit Sven Bring*. Londini Gothorum. Boken står registrerad på författarnamnet ”Lagerbring”. Den är också registread som ”volym I”, men även detta bör vara någon bibliotekaries senare tillägg då Bring senare författade ytterligare skrifter där han själv i efterhand utgick från denna bok som den första i serien. Året för publikationen har jag hämtat från en senare blyerts inskrift på titelbladet. På annat ställe står dock ”MDCCXLV” tryckt – det vill säga 1747. Detta kan eventuellt förklaras av att detta är året för ”opponenternas” anmärkningar som ingick i den slutliga publikationen.

Brink, S. 1998. Land, bygd, distrikt och centralort i Sydsverige – Några bebyggelsehistoriska nedslag. I Hårdh, B. & Larsson, L. (red.). *Centrala platser, centrala frågor – Samhällsstrukturen under Järnåldern*, 297-326. Uppåkrastudier 1. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 28. Lund.

Callmer, J. 2001. Extinguished solar systems and black holes: traces of estates in the Scandinavian Late Iron Age. I Hårdh, B. (red.). *Uppåkra – Centrum och sammanhang*, 109-137. Uppåkrastudier 3. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 34. Lund.

Capelle, T. 2003. Fünf Miniaturen. I Hårdh, B. (Red.). *Fler fynd i centrum – Materialstudier i och kring Uppåkra*, 165-171. Uppåkrastudier 9. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 45. Lund.

Carlie, A. 2004. *Forntida byggnadskult – Tradition och regionalitet i södra Skandinavien*. Arkeologiska undersökningar, Skrifter no. 57. Stockholm.

Cedergren, G. 2000. Nålar från Uppåkra – En studie av form, funktion och spridning. I Cedergren, G., Thilderqvist, J., Thilderqvist, S. E. & Willim, A. *Möjligheter med ett detektormaterial – Fyra analyser av metallfynd från Uppåkra*, I. CD-uppsats i förhistorisk arkeologi. Lund.

Cedergren, G. 2003. Nålar från Uppåkra – En studie av form, funktion och spridning. I Hårdh, B. (Red.). *Fler fynd i centrum – Materialstudier i och kring Uppåkra*, 29-40. Uppåkrastudier 9. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 45. Lund.

Chytræo Wejano, H. 1598. Schania, Hallandia & Blekingia inueniuntur obferuata, & cum historica. I Bring, S. 1744. *Monumentorum Scanensium – quibus varia ad antiquitates sviogothicas pertinentia capita continentur, academicis antea disputationibus ventilata nunc in unum collecta fasciculum*,

edidit notisque illustravit Sven Bring, ungefärligen 276-326 Londini Gothorum. Hermanno Chytræos skrift är ursprungligen opublicerad, men är publicerad som ett citat i Brings avhandling. Den del som behandlar Chytræo är framförallt Pars III, §. XVI. som omfattar sidorna 276-326. Ett flertal stavningar av Chytræos namn förekommer – bland annat Herman/Hermannus, Chytræus och Vejanus. Även familjenamnet Pedersen tillskrivs honom (Cf. skanerunt.se 2005). När det gäller dateringen till 1598 står det i Brings citat av Chytræos titel ”Anno Christi CIO IOXCIIIX” (Bring 1744:278).

Fabech, C. 1991. Samfundsorganisation, religiøse ceremonier og regional variation. I Fabech, C. & Ringtved, J. (red.). *Samfundsorganisation og Regional Variation – Norden i romersk jernalder og folkevandrings-tid*, 283-303. Beretning fra 1 nordiske jernalderssymposium på Sandbjerg Slot 11-15 april 1989. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter XXVII. 1991. Aarhus.

Fabech, C. 1994a. Reading society from the cultural landscape – South Scandinavia between sacral and political power. I Nielsen, P. O., Randsborg, K. & Thrane, H. (red.). *The Archaeology of Gudme and Lundeberg*, 169-183. København.

Fabech, C. 1994b. Society and landscape – From collective manifestations to ceremonies of a new ruling class. I Keller, H. & Staubach, N. (red.). *Iconologia Sacra – Festschrift für Karl Hauck*, 132-143. Berlin.

Fabech, C. 1997. Slöinge i perspektiv. I Callmer, J. & Rosengren, E. (red.). ”...gick Grendel att söka det höga huset...” - *Arkeologiska källor till aristokratiska miljöer i Skandinavien under yngre järnålder – Rapport från ett seminarium i Falkenberg 16-17 november 1995*, 145-160. Hallands Läns museers Skriftserie No 9. GOTARC C. Arkeologiska skrifter No 17. Halmstad.

Gustavson, A. 2002. *Trissa till tråd till textil – Analys av sländtrissor i Uppåkra, Skåne och Sorte Muld, Bornholm*. CD-uppsats i förhistorisk arkeologi. Lund.

Gustin, I. 1999. Vikter och varuutbyte i Uppåkra. I Hårdh, B. (red.). *Fynden i centrum – Keramik, glas och metall från Uppåkra*, 243-269. Uppåkrastudier 2. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 30. Stockholm.

Hallberg, G. 1991. *Skånes ortnamn*. Serie A. Bebyggelsenamn. Del 2. Bara härad. Lund.

Hauck, K. 2002. Neues aus Uppåkra bei Lund, Südschweden – Zur Ikonographie der Goldbrakteaten, LXIV. I Hårdh, B. & Larsson, L. (red.). *Central Places in the Migration and Merovingian Periods. Papers from the 52nd Sachsensymposium, Lund, August 2001*, 79-95. Uppåkrastudier 6. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 39. Lund.

Hedeager, L. 1997. *Skygger af en anden virkelighed – Oldnordiske myter*. Haslev.

Hedeager, L. 1999. Sacred topography – Depositions of wealth in the cultural landscape. I Gustafsson, A. & Karlsson, H. (red.). *Glyfer och arkeologiska rum – en vänbok till Jarl Nordbladh*, 229-252. Gotarc Series A, vol. 3. Göteborg.

Helgesson, B. 1998. Uppåkra, Skåne och Sydskanandinavien. I Lunds Universitets Historiska Museum. *Uppåkra – rikedomar ur jorden*, 20-27. Lund.

Helgesson, B. 2001. Flera spår av en tidig kristen mission i Uppåkra. I Hårdh, B. (red.). *Uppåkra – Centrum och sammanhang*, 205-212. Uppåkrastudier 3. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 34. Lund.

- Helgesson, B. 2002a. *Järnålderns Skåne – Samhälle, centra och regioner*. Uppåkrastudier 5. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 38. Lund.
- Helgesson, B. 2002b. Uppåkra in the 5th to 7th Centuries – The Transformation of a Central Place and its Hinterland. I Hårdh, B. & Larsson, L. (red.). *Central Places in the Migration and Merovingian Periods. Papers from the 52nd Sachsensymposium, Lund, August 2001*, 31-40. Uppåkrastudier 6. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 39. Lund.
- Helgesson, B. 2004. Tributes to be Spoken of Sacrifice and Warriors at Uppåkra. I Larsson, L. (red.). *Continuity for Centuries – A ceremonial building and its context at Uppåkra, southern Sweden*, 223-239. Uppåkrastudier 10. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 48. Lund.
- Hårdh, B. 1998. Preliminära notiser kring detektorfynden från Uppåkra. I Hårdh, B. & Larsson, L. (red.). *Centrala platser, centrala frågor – Samhällsstrukturen under Järnåldern*, 113-127. Uppåkrastudier 1. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 28. Lund.
- Hårdh, B. 1999a. Offerfynd på Uppåkraboplatsen?. I Hårdh, B. (red.). *Fynden i centrum – Keramik, glas och metall från Uppåkra*, 127-134. Uppåkrastudier 2. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 30. Stockholm.
- Hårdh, B. 1999b. Näbbfibulan – ett vendeltida vardagsspänne?. I Hårdh, B. (red.). *Fynden i centrum – Keramik, glas och metall från Uppåkra*, 145-162. Uppåkrastudier 2. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 30. Stockholm.
- Hårdh, B. 2000. Ett förgyllt silverhänge med ormar. I Högberg, A. (red.). *Artefakter – arkeologiska ting – En bok om föremål ur ett arkeologiskt perspektiv*, 19-26, plansch 2 & 3. Malmö.
- Hårdh, B. 2003. Kungligt beslag? – ett huvud i Mammenstil – och ett huvud till. I Hårdh, B. (Red.). *Fler fynd i centrum – Materialstudier i och kring Uppåkra*, 189-201. Uppåkrastudier 9. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 45. Lund.
- Hårdh, B. 2004. The Metal Beaker with Embossed Foil Bands. I Larsson, L. (red.). *Continuity for Centuries – A ceremonial building and its context at Uppåkra, southern Sweden*, 49-91. Uppåkrastudier 10. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 48. Lund.
- Hårdh, B. & Larsson, L. 1998a. Uppåkra – ett hövdinga- eller kungasäte. I Lamm, J. P. & Tegnér G. (red.). *Fornvännen – Tidskrift för svensk antikvarisk forskning*, 92, 1997/3-4, 139-154. Stockholm.
- Hårdh, B. & Larsson, L. 1998b. Uppåkra – fokus för ett nytt projekt. I Lunds Universitets Historiska Museum. *Uppåkra – rikedomar ur jorden*, 7-19. Lund.
- Kleingärtner, S. 2003. Eine pferdegestaltige Fibel aus Uppåkra – Stilistische und kulturhistorische Betrachtungen. I Hårdh, B. (Red.). *Fler fynd i centrum – Materialstudier i och kring Uppåkra*, 123-135. Uppåkrastudier 9. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 45. Lund.
- Kloo, A. 2003. *Uppåkra och Lund – Vikingatiden och medeltiden sett ur ett numismatiskt perspektiv*. CD-uppsats i förhistorisk arkeologi. Lund.
- Larsson, L. 1998. Gjort och ogjort i Uppåkra. I Larsson, L. & Hårdh, B (red.). *Centrala platser, centrala frågor – Samhällstrukturen under järnåldern*, 95-112. Uppåkrastudier 1. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 28. Lund.
- Larsson, L. 2000 Skånske skatte. I *Skalk – nytt om gammelt*. 2000. No. 6, 5-11.

- Larsson, L. 2001. Förord. I Larsson, L. (red.). *Uppåkra – Centrum i analys och rapport*, 1. Uppåkrastudier 4. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 36. Lund.
- Larsson, L. 2002. Uppåkra – Research on a Central Place. Recent Excavations and Results. I Hårdh, B. & Larsson, L. (red.). *Central Places in the Migration and Merovingian Periods. Papers from the 52nd Sachsensymposium, Lund, August 2001*, 19-30. Uppåkrastudier 6. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 39. Lund.
- Larsson, L. 2003a. The Uppåkra Project – Preconditions, Performance and Prospects. I Hårdh, B. & Larsson, L. (red.). *Centrality – Regionality – The Social Structure of Southern Sweden during the Iron Age*, 3-26. Uppåkrastudier 7. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 40. Stockholm.
- Larsson, L. 2003b. Praktbygge i Uppåkra bär spår av blot och ceremonier. I Gustafson, B. (red.) *Populär Arkeologi*, no. 21. Lärbro.
- Larsson, L. 2004a. *Uppåkra – Gudaoffer*. Utställningskatalog vid Historiska Museet. Lund. Skriften finns inte tillgänglig via biblioteken, då pliktexemplar inte har levererats. Damen vid informationsdisken sa sig avse att kontakta museet, så skriften kanske dyker upp senare. Personligen kom jag över ett exemplar via Historiska Museet. Häftet saknar sidnumrering och de sidhänvisningar som görs i uppsatsen är således min egen uppräkningsnumrering. Sidorna är räknade 1 till 7 exklusive titelsidan.
- Larsson, L. & Lenntorp, K.-M. 2004. The Enigmatic House. I Larsson, L. (red.). *Continuity for Centuries – A ceremonial building and its context at Uppåkra, southern Sweden*, 3-48. Uppåkrastudier 10. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 48. Lund.
- Lihammer, A. 2003. Kungen och landskapet – Förändringar i västra Skåne under sen vikingatid och tidig medeltid. I Anglert, M & Thomasson, J. (red.). *Landskapsarkeologi och tidig medeltid*, 71-114. Uppåkrastudier 8. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 41. Stockholm.
- Lindell, M. 2001a. Kammakeri från äldre järnåldern på Uppåkraboplatsen. I Hårdh, B. (red.). *Uppåkra – Centrum och sammanhang*, 157-167. Uppåkrastudier 3. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 34. Lund.
- Lindell, M. 2001b. Utgrävningar i Uppåkra – en översiktlig beskrivning av de inledande utgrävningarna utförda under åren 1996-1998. I Larsson, L. (red.). *Uppåkra – Centrum i analys och rapport*, 3-22. Uppåkrastudier 4. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 36. Lund.
- Lindell, M. & Thomasson, J. 2003. ”Tell Me More” – Om karaktären av kulturlagerkonstruktionerna i Uppåkra i jämförande och tematiska perspektiv. I Anglert, M & Thomasson, J. (red.). *Landskapsarkeologi och tidig medeltid*, 13-70. Uppåkrastudier 8. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 41. Stockholm.
- Magnus, B. 2001. Relieffspenner fra Uppåkra og andre funnsteder i Skåne. I Hårdh, B. (red.). *Uppåkra – Centrum och sammanhang*, 175-186. Uppåkrastudier 3. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 34. Lund.
- Mortensen, P & Rasmussen, B. M. (red.). 1988. *Fra stamme til stat i Danmark. 1 – Jernalderens stammesamfund*. Jysk Arkæologisk Selskabs skrifter, no. XXII.
- Mortensen, P & Rasmussen, B. M. (red.). 1991. *Fra stamme til stat i Danmark. 2 – Høvdingesamfund og kongemagt*. Jysk arkæologisk selskabs skrifter, no. XXII:2. Århus.

- Nicklasson, P. 2001. *Strävsamma bönder och sturska stormän – Stafsinge och Halland från bronsålder till medeltid*. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 35. Stockholm.
- Nordström, K. 1998. Problems and Ideas concerning Ideology in the Construction of "Religion" and "Ritual" as Analytical Concepts – Normalized Categories in Archaeology and Other Disciplines. I Larsson, L. (red.). *Lund Archaeological Review*. 1997, 49-57. Lund.
- Okänd. 1998a. Föremål från vendeltid. I Lunds Universitets Historiska Museum. *Uppåkra – rikedomar ur jorden*, 48-49. Lund.
- Okänd. 1998b. Föremål från vikingatid. I Lunds Universitets Historiska Museum. *Uppåkra – rikedomar ur jorden*, 50-56. Lund.
- Paulsson, J. 1999. Metalldetektering och Uppåkra – Att förhålla sig till ett detektormaterial. I Hårdh, B. (red.). *Fynden i centrum – Keramik, glas och metall från Uppåkra*, 41-58. Uppåkrastudier 2. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 30. Stockholm.
- Pesch, A. 2002. Uppåkra im Licht der Formular-Familien der völkerwanderungszeitlichen Goldbrakteaten. I Hårdh, B. & Larsson, L. (red.). *Central Places in the Migration and Merovingian Periods. Papers from the 52nd Sachsensymposium, Lund, August 2001*, 55-78. Uppåkrastudier 6. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 39. Lund.
- Petré, R. 1998. *Föremål från järnåldern*. Lund.
- Regnell, M. 2001. Gård, åker och äng – den centrala platsens triviala bas. I Larsson, L. (red.). *Uppåkra – Centrum i analys och rapport*, 113-122. Uppåkrastudier 4. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 36. Lund.
- Riddersporre M. 1998. Från centralplats till bondby. I Lunds Universitets Historiska Museum. *Uppåkra – rikedomar ur jorden*, 31-36. Lund.
- Rosborn, S. 2004. *Den skånska historien – Vikingarna*. Lund.
- Rosengren, J. 2003. *Uppåkras ansikte – En komparativ kontextuell analys av Uppåkras maskbilder*. CD-uppsats i förhistorisk arkeologi. Lund.
- Salminen, L. & Johansson Hervén, C. 2001. Bronshantverket i brytningstid – exemplet Lund. I Hårdh, B. (red.). *Uppåkra – Centrum och sammanhang*, 259-274. Uppåkrastudier 3. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 34. Lund.
- Silvegren, U. W. 1999. Mynten från Uppåkra. I Hårdh, B. (red.). *Fynden i centrum – Keramik, glas och metall från Uppåkra*, 95-112. Uppåkrastudier 2. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 30. Stockholm.
- Stjernquist, B. 1994. Uppåkra, ett bebyggelsecentrum i Skåne under järnåldern. I Ganshorn, J. (red.). *Fynske minder*, Odense bys museer årbog 1994, 67-83. Odense.
- Stjernquist, B. 1996. Uppåkra, a Central Place in Skåne during the Iron Age. I Larsson, L. (red.). *Lund Archaeological Review*. 1995, 89-120. Lund.
- Stjernquist, B. 1998. Utställningen om Uppåkra – bakgrund. I Lunds Universitets Historiska Museum. *Uppåkra – rikedomar ur jorden*, 4-6. Lund.

- Stjernquist, B. 1999. Glass from Uppåkra: A Preliminary Study of Finds and Problems. I Hårdh, B. (red.). *Fynden i centrum – Keramik, glas och metall från Uppåkra*, 67-94. Uppåkrastudier 2. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 30. Stockholm.
- Stjernquist, B. 2001. Offerplatsen och samhällsstrukturen. I Hårdh, B. (red.). *Uppåkra – Centrum och sammanhang*, 3-28. Uppåkrastudier 3. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 34. Lund.
- Stjernquist, B. 2004. A Magnificent Glass Bowl from Uppåkra. I Larsson, L. (red.). *Continuity for Centuries – A ceremonial building and its context at Uppåkra, southern Sweden*, 103-151. Uppåkrastudier 10. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 48. Lund.
- Stolt, C. 1999. 8. Vardagsliv och föreställnings värld [Sic.] i skuggan av Uppåkra – En studie av religiösa spår från Skånes järnålder. I Andersson, M. C. et al. *Uppåkra i ett större perspektiv – En studie av samhällsstrukturen runt en centralplats*. CD-uppsats i förhistorisk arkeologi. Lund.
- Stolt, C. 2001. Fragment av en svunnen föreställningsvärld – Möjliga boplatsoffer och kultföremål funna på järnåldersboplatser i västra Skåne. I Hårdh, B. (red.). *Uppåkra – Centrum och sammanhang*, 29-42. Uppåkrastudier 3. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 34. Lund.
- Svahn, J. 2002?. *Uppåkra 2001:1 Kulthus eller normalgård – Benen berättar*. C-uppsats i historisk osteologi. Lund. Författaren har inte satt ut något tryckår för skriften, men sannolikt färdigställdes den 2002.
- Svensson, E. 2004. *Blot i Uppåkra? En belysning av offerproblematiken utifrån en specifik materialstudie*. D-uppsats i historisk osteologi. Lund.
- Svensson, M. 1999. *Gyllene bronser – en kontextuell analys av Uppåkras vikingatida förgyllda bronssmycken*. Fördjupningsuppsats i förhistorisk arkeologi. Lund.
- Tegnér, M. 1998. De vikingatida fynden och Uppåkra vid 900-talets slut. I Bergqvist, J. et al. *Uppåkra – spår av en centralplats; En analys av detektorfynd och keramik*, 40-68. CD-uppsats i förhistorisk arkeologi. Lund.
- Thilderqvist, J. 2000. Uppåkras rumsliga strukturer under vikingatiden. I Cedergren, G., Thilderqvist, J., Thilderqvist, S. E. & Willim, A. *Möjligheter med ett detektormaterial – Fyra analyser av metallfynd från Uppåkra*, II. CD-uppsats i förhistorisk arkeologi. Lund.
- Thomas, T?. 1997. Ritual. I Hinnells, J. (red.). *The Penguin Dictionary of Religions*, 427-428. Second Edition. London. Registret anger inte vem som är författare till uppslagsordet, men det är förmodligen skrivet av Terence Thomas då han skrivit liknande uppslagsord.
- Watt, M. 1999. Guldgubber og patricer til guldgubber fra Uppåkra. I Hårdh, B. (red.). *Fynden i centrum – Keramik, glas och metall från Uppåkra*, 177-190. Uppåkrastudier 2. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 30. Stockholm.
- Watt, M. 2004. The Gold-Figure Foils (“Guldgubbar”) from Uppåkra. I Larsson, L. (red.). *Continuity for Centuries – A ceremonial building and its context at Uppåkra, southern Sweden*, 167-221. Uppåkrastudier 10. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 48. Lund.
- Welin, M. 2002. *Blod eller Blot – De döda och begravda spetsarna vittnar om förhistorien*. CD-uppsats i arkeologi. Lund.

Willim, A. 2000. Bronsgjutning i Uppåkra – En studie av spåren efter ett hantverk. I Cedergren, G., Thilderqvist, J., Thilderqvist, S. E. & Willim, A. *Möjligheter med ett detektormaterial – Fyra analyser av metallfynd från Uppåkra*, IV. CD-uppsats i förhistorisk arkeologi. Lund.

Zachrisson, T. 1998. *Gård, gräns, gravfält – Sammanhang kring ädelmetalldepåer och runstenar från vikingatid och tidigmedeltid i Uppland och Gästrikland*. Studies in Archaeology 15. Stockholm.

Ödman, Anders. 2003. Tankar kring två ringhandtag från Uppåkra. I Hårdh, B. (Red.). *Fler fynd i centrum – Materialstudier i och kring Uppåkra*, 89-96. Uppåkrastudier 9. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 45. Lund.

Syntesmaterial – internetresurser

Herschend, F. 2002?. Mossoffer på torran skånsk husgrund. I *infoArtefact – arkeologiska nyheter & facta – Internet*. infoartefact.se. Specifikt

<http://www.infoartefact.se/fastaknappar/artiklar/artiklar17.html>. Utdrag den 18 september 2005.

Malmö. Observera att artikeln är daterad till 2000, men referenserna i källförteckningen sträcker sig till 2002.

Håkan. 2005?. *Did the danish royals, Skjoldungerne, come from Lund?*. expage.com. Specifikt <http://www.expage.com/uppakra/>. Utdrag den 17 september 2005.

Ingelman-Sundberg, C. 2005. Arkeologernas dröm slog in. I *Svenska dagbladet*, Kultur. www.svd.se. Specifikt http://www.svd.se/dynamiskt/kultur/did_9676320.asp. Dateringen till artikeln är 6 maj 2005. Utdrag den 17 september 2005. Catharina Ingelman-Sundberg är historiker och arkeolog.

Larsson, A. 2005. Nytt guldfynd hänför och förbryllar forskare. I *Sydsvenska.se*. www.sydsvenskan.se. Specifikt <http://sydsvenskan.se/skane/staffanstorp/article106847.ece>. Senaste uppdateringen av artikeln är gjord den 1 juni 2005. Utdrag den 17 september 2005.

ne.se 1998. Okänd. 2005. Uppåkra – 1998-04-14. I *Nationalencyklopedin*. ne.se. Specifikt http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=336391. Artikeln är troligen daterad till 1998. Utdrag den 19 mars 2005.

ne.se 2005a. Per Erik Ljung. 2005. new criticism. I *Nationalencyklopedin*. ne.se. Specifikt http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=268890. Datering för artikeln saknas. Utdrag den 22 januari 2005.

ne.se 2005e. Okänd. 2005. rit. I *Nationalencyklopedin*. ne.se. Specifikt http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O299447. Datering för artikeln saknas. Utdrag den 1 maj 2005.

skanerunt.se 2005 Okänd. 2005. Pedersen, Chytraeus Herman. I Patrik Kumlin & Torgny Fransson (red.). *Skåne Runt – Från Abbeås till Össjö*. skanerunt.se. Specifikt http://www.skanerunt.se/bokst_p.html. Datering för skriften saknas. Utdrag den 5 september 2005.

Åkesson, B. 2005. Runbrakteat funnen i Uppåkra. I *infoArtefact – arkeologiska nyheter & facta – Internet*. infoartefact.se. Specifikt http://www.infoartefact.se/nyttnr_2005/knappar/inrikes/inrikes1.html. Utdrag den 17 september 2005. Malmö. Observera att artikeln numera är borttagen.

Syntesmaterial – muntlig kommunikation

Hårdh, B. 2005b. Möte med uppsatsgruppen på Lunds universitet, Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lund, den 10 februari 2005. Hårdh är meriterad som professor vid Institutionen för arkeologi och antikens historia vid Lunds universitet och som författare av flera skrifter om Uppåkra. Hon har även haft delat ledarskap med Lars Larsson för projektet *Samhällsstrukturen i Sydsverige under järnåldern* som till stor del varit inriktat på Uppåkra. Vidare har hon även handlett en lång rad av studenternas så kallade CD-uppsatser där ämnet har handlat om Uppåkra.

Larsson, L. 2003c. *Uppåkra tempel*. Offentlig föreläsning i Stora salen på Lunds universitet, Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lund, den 26 november 2003. Larsson är meriterad som professor vid Institutionen för arkeologi och antikens historia vid Lunds universitet och som författare av flera skrifter om Uppåkra. Han har även haft delat ledarskap med Birgitta Hårdh för projektet *Samhällsstrukturen i Sydsverige under järnåldern*, som till stor del varit inriktat på Uppåkra.

Larsson, L. 2004b. *Tempel eller konungahall i Uppåkra?*. Offentlig föreläsning på Lunds Universitets Historiska Museum, Lund, den 31 mars 2004.